

Istraživanje tehnike grataž u likovnom izražavanju i stvaranju učenika primarnog obrazovanja

Piškurić, Lora

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:274233>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-16**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Lora Piškurić

ISTRAŽIVANJE TEHNIKE GRATAŽ U LIKOVNOM IZRAŽAVANJU I STVARANJU
UČENIKA PRIMARNOG OBRAZOVANJA

Diplomski rad

Zagreb, srpanj 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Lora Piškurić

ISTRAŽIVANJE TEHNIKE GRATAŽ U LIKOVNOM IZRAŽAVANJU I STVARANJU
UČENIKA PRIMARNOG OBRAZOVANJA

Diplomski rad

Mentor rada:

red. prof. art. Luka Petrač

Zagreb, srpanj 2024.

Zahvala

Želim izraziti svoju iskrenu zahvalnost red. prof. art. Luki Petraču za nesebičnu pomoć, stručne savjete i podršku koju mi je pružio tijekom pisanja ovog diplomskog rada. Njegova stručnost, strpljenje i motivacija bili su neprocjenjivi u svakom koraku mog istraživanja i izrade rada. Njegove smjernice i ohrabrenje omogućili su mi da uspješno završim ovaj rad te su značajno doprinijeli mom akademskom i osobnom razvoju. Hvala Vam od srca na svemu.

Posebno zahvaljujem i učiteljicama iz Osnovne škole Tin Ujević koje su mi dale priliku za održavanje sati. Njihova otvorenost, podrška i suradnja bili su ključni za realizaciju praktičnog dijela mog rada.

Veliko hvala mojoj obitelji i svim prijateljima koji su mi pružili podršku i motivaciju na ovom putovanju.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. GRATAŽ KROZ POVIJEST – ZGRAFITO.....	2
3. POJMOVNO ODREĐENJE GRATAŽA.....	3
4. KOMBINIRANJE LIKOVNIH TEHNIKA.....	6
4.1. Grataž i akvarel.....	6
4.2. Grataž i pastel.....	7
5. PRAKTIČNI DIO.....	8
5.1. Izvedba nastavnih sati.....	8
5.2. Nastavne jedinice.....	9
5.2.1. 1. nastavna jedinica.....	9
5.2.2. 2. nastavna jedinica.....	14
5.2.3. 3. nastavna jedinica.....	18
5.2.4. 4. nastavna jedinica.....	23
5.2.5. 5. nastavna jedinica.....	28
5.3. Analiza radova.....	32
6. ZAKLJUČAK.....	49
7. LITERATURA.....	50

Sažetak

Cilj rada jest otkriti mogućnosti koje nudi tehnika grataž u likovnom izražavanju i stvaranju učenika primarnog obrazovanja. Grataž kao likovna tehnika ne nalazi se u kurikulumu za likovnu kulturu učenika primarnog obrazovanja kao preporučena tehnika za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda. Iako se u školama grataž najčešće izvodi pastelom te crnim tušem i crnom temperom, u ovom radu prikazani su različiti pristupi tehnici. Rad se sastoji od dva dijela: teorijskog i praktičnog. Teorijski dio bavi se prvom pojavom tehnike grataž te njezinim pojmovnim određenjem. Praktični dio prikazuje pet nastavnih jedinica. U svakoj nastavnoj jedinici prikazan je različit pristup tehnici. U prvoj nastavnoj jedinici izvedenoj u prvom razredu prikazan je već spomenuti način izvođenja tehnike, ujedno i grataž koji se najčešće izvodi u školama, a to je pastela kao prvi sloj i mješavina crne tempere i crnog tuša kao gornji pokrov. U drugoj nastavnoj jedinici mijenja se boja tempere i tuša, umjesto crne koristi se plava tempera i plavi tuš. Za treću nastavnu jedinicu korišten je papir u boji na koji se nanosio prozirni vosak, a gornji pokrov činila je mješavina crne tempere i crnog tuša. U četvrtoj i petoj nastavnoj jedinici prikazana je mogućnost kombiniranja tehnike grataž s drugim likovnim tehnikama. U četvrtoj nastavnoj jedinici grataž je poslužio kao pozadina slikarskoj tehnici akvarel. U petoj nastavnoj jedinici kombinirane su tri likovne tehnike, gdje su slikarske tehnike akvarel i pastel korištene za prikaz pozadine dominantnom dijelu djela grataž. Za izvedbu svih nastavnih jedinica bilo je potrebno 90 minuta, odnosno dva školska sata. Izbor motiva u potpunosti je slobodan, nastavne jedinice izvođene su prema promatranju, nakon promatranja, prema zamišljanju i prema izmišljanju. Većini učenika to je bio prvi doticaj s likovnom tehnikom grataž. U radu je izdvojeno 15 ueničkih radova na kojima je napravljena tematska, likovno-jezična, likovno-tehnička i analiza obilježja kreativnog mišljenja. Rezultati rada, u ovom slučaju uenički radovi, prikazali su snalaženje većine učenika u tehnici kao i njihovo zanimanje za tehniku te pozitivan utjecaj na njihovo likovno izražavanje i stvaranje.

ključne riječi: grataž, likovne tehnike, likovno izražavanje

Summary

Researching the gratage technique in fine art expression and creation in primary education

The aim of this paper is to explore the possibilities offered by the technique of sgraffito in the artistic expression and creation of primary education students. Sgraffito as an art technique is not included in the curriculum for visual culture for primary education students as a recommended technique for achieving educational outcomes. Although sgraffito is most often executed in schools using pastels, black ink, and black tempera, this paper presents various approaches to the technique. The paper consists of two parts: theoretical and practical. The theoretical part deals with the first appearance of the sgraffito technique and its conceptual definition. The practical part presents five teaching units. Each teaching unit showcases a different approach to the technique. In the first teaching unit, conducted in the first grade, the aforementioned method of execution is presented, which is also the sgraffito most commonly performed in schools, with pastel as the first layer and a mixture of black tempera and black ink as the top cover. In the second teaching unit, the color of the tempera and ink is changed, using blue tempera and blue ink instead of black. For the third teaching unit, colored paper was used, on which transparent wax was applied, and the top cover consisted of a mixture of black tempera and black ink. The fourth and fifth teaching units demonstrate the possibility of combining the sgraffito technique with other art techniques. In the fourth teaching unit, sgraffito served as the background for the aquarelle painting technique. In the fifth teaching unit, three art techniques were combined, where aquarelle and pastel techniques were used to depict the background of the dominant part of the sgraffito. Each lesson took 90 minutes to complete, which is equivalent to two school periods. The choice of motifs was entirely open, with teaching units conducted based on observation, imagination, and invention. For most students, this was their first encounter with the sgraffito art technique. The paper showcases 15 student works, which were analyzed thematically, visually-linguistically, technically, and for characteristics of creative thinking. The results of the work, in this case, student works, demonstrated the majority of students proficiency in the technique, their interest in the technique, and its positive impact on their artistic expression and creation.

Keywords: sgraffito, art techniques, artistic expression

1. Uvod

Prema Grgurić i Jakubin (1996) postoje razna gledišta zašto se dijete voli likovno izražavati. „Dijete se likovno izražava kako bi prikazalo ono što ga zanima i uzbuđuje. S druge strane oduševljava ga materijal s kojim radi i sam proces rada te neposredna percepcija i pokreti.“ (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 27). Stoga je poželjno materijal mijenjati i kombinirati. Prema Grgurić i Jakubin (1996) u našem odgojno-obrazovnom sustavu doba kasnog djetinjstva, odnosno djeca u razdoblju od 6-11 godina, obuhvaćeno je razdobljem razredne nastave. Učenici su tada u fazi intelektualnog realizma. Grgurić i Jakubin (1996) to razdoblje nazivaju „zlatnim dobom dječjeg likovnog izražavanja i stvaranja“. „Iskustvo što ga je dijete dosad steklo, lagani prijelaz apstraktnom načinu razmišljanja, postepena likovno-tehnička zrelost, prilagodljivost različitim uvjetima, omogućuje da na ovom stupnju ono postigne izvanredna i zanimljiva likovna ostvarenja pod pretpostavkom pravilna vodstva od strane pedagoga. (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 73). Upravo je zbog toga period primarnog obrazovanja prigodan za upoznavanje s novim, kompleksnim i neistraženim likovnim tehnikama poput grataža. „Pod pojmom likovne tehnike podrazumijevamo sveukupnost praktičnih umijeća u oživotvorenju likovne ideje određenim materijalima i pomoću likovnog instrumentarija (alata).“ (Jakubin, 1999, str. 144). Prema Jakubinu (1999) likovne tehnike dijele se na tehnike plošnog oblikovanja i tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja, a tehnike plošnog oblikovanja dijeli na crtačke, slikarske i grafičke tehnike. Tehnika grataž ima obilježja svih triju tehnika plošnog oblikovanja, a o tome će biti govora više u 3. poglavlju. „Pri realizaciji zadataka likovne kulture putem učenikova likovnog izražavanja i stvaranja koristimo većinu likovnih tehnika koje su prisutne u likovnoj umjetnosti.“ (Jakubin, 1999, str. 144).

2. Grataž kroz povijest - zgrafito

Prva tehnika struganja slojeva radi likovnog izražavanja dolazi iz zidnog slikarstva u Italiji zvana zgrafito:

„Zgrafito (tal. sgraffiare = grepsti) je zidna tehnika urezivanja crteža u žbuku, nastala u XV. stoljeću u Italiji, a služila je prvenstveno za dekoriranje fasada. U srednjoj Evropi raširena je kao narodna umjetnost. U današnjoj primjeni ove tehnike razlikujemo nekoliko metoda rada:

1. duboki (reljefni) vapneno žbučni zgrafito
2. plitki (plošni) vapneni zgrafito
3. uljno-lakovno-voštani zgrafito
4. glutolinski zgrafito
5. kombinirani zgrafito
6. zgrafito na osnovi plastičnih (sintetskih) žbuka.“ (Vuksan, 1990, str. 93-94).

Prema Vuksanu (1990) sve vrste zgrafita mogu biti jednobojne ili višebojne u raznim oblicima. Za vanjske i unutrašnje radove namijenjen je sintetsko-žbučni zgrafito, a zbog mogućnosti velike osjetljivosti na vlagu i niskih temperatura zgrafito na osnovi glutolina namijenjen je za unutrašnje podloge. „Međusobnim kombinacijama dubokog vapnenog i uljno-lakovnog voštanog zgrafita ili plitkog vapnenog s glutoliskom zgrafitom itd., možemo dobiti veoma velik broj likovno-tehnički efektnih kombinacija.“ (Vuksan, 1990, str. 94).

Duboki vapneno-žbučni zgrafito namijenjen je za vanjske i unutarnje radove na fiksnim ili mobilnim podlogama. Ova vrsta zgrafita ima tri sloja žbuke gdje se drugi sloj žbuke boji fresco pigmentima koja se nabacuje na prvi sloj žbuke nakon 24 sata. Treći sloj dodaje se nakon 1-2 dana te se završni sloj također može bojiti. Nakon sljedeća dva dana postavlja se crtež koji se urezuje posebnim zgrafito noževima različitih veličina te se urezuje do drugog sloja žbuke (Vuksan, 1990).

Kod plitkog vapneno-žbučnog zgrafita slična je procedura, nanosi se dva sloja žbuke, a treći sloj čini sloj kazeinske boje na koju se nakon 5-6 sati može urezivati crtež do drugog sloja žbuke koja crtežu daje boju. Ukoliko se plitki zgrafito izvodi u vanjskim prostorima kazeinska zgrafito boja postavlja se nakon mjesec dana (Vuksan, 1990).

Uljno-lakovno-voštani zgrafito veoma je složena tehnika s elementima slikarskog i grafičkog načina likovnog izražavanja. Moguće ju je izvoditi u vanjskim i unutrašnjim prostorima i

zahtijevaju se različite pripreme podloga ovisno o vanjskom ili unutarnjem prostoru. Ovim načinom korištenja tehnike koristi se velik broj različitih slojeva te se u likovno-tehničkom smislu pruža najveći broj kombinacija (Vuskan, 1990).

Glutolinski zrgafito dolazi u obzir samo za suhe unutrašnje prostore. Zgraftina podloga boji se pigmentom po želji jer je glutolin neutralan. Urezuje se plitko i rad se može izvoditi jednobožno ili u više boja (Vuksan, 1990).

Gipsani zgraftito moguće je izvoditi kao čisti gips-zgraftito ili kombinirano zbog gips podloge koja se može kombinirati s uljano-lakovno-voštanom pastom. Također, moguća je kombinacija reljefnog i plošnog načina rada (Vuksan, 1990).

Kao podloga za zgraftito mogu poslužiti i sintetske žbuke koje zahtijevaju brz, vješt i jednostavan način rada zbog brze polimerizacije poliakrilnog veziva. Zbog brzine rada uputa je izvoditi manje plohe koje se mogu brzo realizirati. Sintetske žbuke nanose se na sve vrste zdravih, čistih i čvrstih hidrauličnih ili zračnih žbuka koje moraju biti suhe (Vuksan, 1990).

3. Pojmovno određenje grataža

Mnogi školski portali objavili su svoje definicije grataža, no te definicije su vrlo krute i odnose se samo na grataž koji se većinom izvodi u školama, pa tako definicija na *Hrvatskom obrazovnom portalu za učitelje razredne nastave* glasi: „Grataž – grattage (franc.) ili sgraffito (tal.) je slikarska tehnika koja nastaje nanošenjem sloja pastele na papir koji se prekrije tušem ili crnom temperom te se zatim struže gornji pokrov.“ (Horvat, 2020). Nastavne jedinice prikazane u ovom radu dokazuju kako je definicija kruta i nepotpuna. Definicija se odnosi na grataž koji se izvodi pastelom te crnim tušem i temperom. Lothar Altmann u Leksikonu slikarstva i grafike definira grataž:

„Grataž (francuski: gratter = strugati) slikarski je postupak koji je oko 1925/26. godine izumio M. Ernst. Boje se najprije nanose u nekoliko, najčešće debelih, slojeva jedna preko druge, a tako pripremljeno platno napinje se preko predmeta reljefne strukture. Nakon sušenja slojevi boje uklanjaju se struganjem lopaticom čineći vidljivim reljefni otisak predmeta.“ (Altmann, 2006, str. 222).

Prema *Tate Britain* tehnika grataž razvijena je iz druge slične tehnike koju je koristio Max Ernst, njemački nadrealist, pod nazivom frottage. Nakon što bi pripremio platno koristeći grataž, Ernst bi se zatim vratio na sliku, prikazujući neočekivane oblike koje je stvorila tekstura grataža. U

Ernstovoj *Forest and Dove* (1927) izgleda da su stabla nastala struganjem po ribljoj kralježnici. (Tate Britain, 2024).

Slika 1. Max Ernst, *Forest and Dove*, 1927

Hrvatski umjetnici također su u svome stvaranju koristili obilježjima tehnike grataž. Jedan od tih umjetnika je hrvatski slikar Vladimir Meglić (rođen 15. travnja 1955. god. u Donjem Pustakovcu u Međimurju). Meglić slika svim tehnikama, u svim materijalima i na svim podlogama (Meglić, 2006). Tekstura površina njegovih platna zadobiva iznimno metričku čvrstoću. Slika pretežno velike formate i to širokim kistovima i šapahtlama (Meglić, 2006).

Slika 2. Vladimir Meglić, *Modro – crveno – žuto*, 2002

Ulje na platnu Vladimira Meglića „Modro – crveno – žuto“ iz 2002. godine ima obilježja grataža. Vidljivo je da Meglić radi i po nekoliko pokrova boje koje zatim struže slikarskom špahtlom. Špahtlom dodaje i oduzima boje kojima dobiva zanimljiv i unikatan izgled djela. Za razliku od grataža gdje se boja skida nakon što se osuši, na Megličevu djelu boje se skidaju mokre, na dijelovima više ili manje mokre ovisno o čistoći poteza.

Uz Meglića još jedan hrvatski umjetnik, Mladen Veža, ima sličan pristup slikanju na nekim svojim djelima. Veža je rođen 7. veljače 1916. godine. „Kroz burne povijesne mijene – od Austro – Ugarske monarhije, dviju Jugoslavija pa do nezavisne hrvatske države – sna brojnih naraštaja, smjenjivali su se Vežini slikarski ciklusi čineći tako golemi, neponovljivi opus, nezamjenjivi dio cjelokupne hrvatske likovne umjetnosti.“ (Ivurek, Kovačević, 2006, str. 5).

Slika 3. Mladen Veža, Šipci 2, 2003

Vežino ulje na kaš. platnu također ima obilježja tehnike grataž. Kao i kod Meglića, Veža radi nekoliko pokrova boje koje zatim struže prikazujući različite nanose boja. Veža nanosi tanje slojeve boje koje snažnije na cijelom djelu ostavljajući dojam isprekidanih, ispucalih i suhih poteza kistom i špahtlom i skidanja boje kada je već poprilično suha.

Tehnika grataž sadrži elemente crtačkih tehnika jer, prema Šošić (2019), crtačkim tehnikama pripadaju sve one tehnike kojima postizemo crtu i plohu. Grataž se može smatrati i slikarskom tehnikom jer, također prema Šošić (2019), slikarskim tehnikama smatramo sve one tehnike kojima se služimo bojom kao izražajnim sredstvom (Šošić, 2019). Grataž kao tehnika ima i elemente grafičkog izražavanja: „Grafika u osnovnoj školi razvija u učenika smisao za grafičku

stilizaciju i transpoziciju oblika na nov grafički govor, govor crno-bijelog ritma, ploha, linija, točkica, mrlja i ostalih elemenata grafičkog izražavanja.“ Iako grataž nema klasično obilježje grafike umnožavanja i otiskivanja crteža pomoću matrice, finalni produkt grataža možemo usporediti s grafičkom matricom. „Matrica ili klišeje je svaka obrađena ploča s koje se vrši otiskivanje grafičkih listova, odnosno grafika.“ (Jakubin, 1999, str. 145). Matrica suhe igle, grafičke tehnike dubokog tiska, ima karakteristike grataža kako pri izradi, tako i prema finalnom izgledu. Prema Jakubinu (1999) za tehniku suhe igle koristi se bakrena ili cinkova ploča koja se premaže parafinskim uljem. Crtež se prenosi na ploču putem indigo papira, a zatim se gravira po samoj ploči. (Jakubin, 1999). Time matricu grafičke tehnike suhe igle možemo usporediti s finalnim djelom grataža, a izgled nakon otiskivanja suhe igle ima slične elemente i likovni izraz poput grataža.

4. Kombiniranje likovnih tehnika

„Likovne tehnike su svi materijali i sredstva koja koristimo u oblikovanju likovnog djela.“ (Šošić, 2019). Prema Jakubin (1989) pri realizaciji zadataka likovne kulture putem učenikova likovnog izražavanja i stvaranja koristi se većina likovnih tehnika koje su prisutne u likovnoj umjetnosti. „Likovne tehnike se mogu prema području rada podijeliti na tehnike plošnog dvodimenzionalnog oblikovanja i tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja“ (Jakubin, 1989, str. 82). Jakubin dijeli tehnike u četiri skupine od koje tri pripadaju plošnom oblikovanju, a to su crtačke, slikarske i grafičke tehnike te na tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja (Jakubin, 1989). „Kada se djeca susretnu sa svim osnovnim likovnim tehnikama, poželjno je poticati njihovo kombiniranje.“ (Lucman, 2023, str. 22). Prema Šparavec (2018) kombiniranje likovnih tehnika može se pristupiti u ranoj dobi od 3 godine. Nakon što nakon duljeg vremena savladaju tehniku, slijedi rad s drugom tehnikom dok se ne savlada ovisno o zahtjevnosti tehnike i zainteresiranosti djece za tehniku (Šparavec, 2018).

4.1. Grataž i akvarel

U ovom radu kombinirana je tehnika grataž sa slikarskom tehnikom akvarel u 4. nastavnoj jedinici. Akvarel se koristio za oslikavanje glavnog motiva, a grataž je služio kao svojevrsna pozadina. Grataž se izvodio voskom i crnom temperom i crnim tušem čime se postigao i kromatsko-akromatski kontrast. „Riječ akvarel latinskog je podrijetla i dolazi od riječi aqua, što

znači voda. Od te riječi Talijani su stvorili riječ aquarello, što bi u prijevodu značilo vodena boja.“ (Jakubin, 1989, str. 96). Prema Šošić (2019) akvarel boje mogu se kupiti u setovima ili zasebnim pločicama. Nanose se na hrapavi, deblji papir s kistom meke dlake. Trag akvarela je prozračan, lazuran i tanak što se postiže većom količinom vode (Šošić, 2019). Ova tehnika može biti u svim nijansama osim bijele. Za bijele tonove ostavlja se bjelina papira (Šošić, 2019). Karakter akvarela je, prema Šošić (2019), bistar, fluidan i ne previše precizan. Akvarel je moguće izvoditi na dva načina rada: slikanje na suhoj podlozi i slikanje na mokroj podlozi. Za potrebe ovog rada akvarelom se slikalo po suhoj podlozi, prema Jakubinu (1989) razrijeđena odnosno mokra boja nanosi se na papir te je moguć nanos boje u više slojeva. Zbog prozirnosti boje svi slojevi će biti vidljivi jer akvarel nije pokrovna tehnika (Jakubin, 1989).

4.2. Grataž, pastel i akvarel

U petoj nastavnoj jedinici u ovom radu koristile su se čak tri likovne tehnike: grataž koji se izvodio voskom i crnom temperom te crnim tušem, pastel koji je služio za oslikavanje jednog od motiva i akvarel koji je služio kao pozadina. Prema Šošić (2019) pastel je zajedničko ime za nekoliko različitih vrsta boje u štapićima, ovisno čime je pigment vezan. Postoji suhi i uljni te voštani pastel, a za izvedbu pete nastavne jedinice slikalo se uljnim pastelom. „Uljni i voštani pastel su štapići načinjeni od pigmenta i veziva: lanenog ulja odnosno pčelinjeg voska.“ (Šošić, 2019, str. 72). Uljni pastel intenzivniji je u boji od voštanog pastela, a oba su intenzivnija u boji i kontrastu od suhog pastela. „Kao tehnike, uljni i voštani pastel nisu osobito precizne za izvedbu detalja, već za ekspresivni i snažni koloristički izraz.“ (Šošić, 2019, str. 72). Prilikom kombiniranja pastela i akvarela, učenici su slobodno slikali akvarelom prelazeći preko dijelova oslikanih pastelom. Zbog masnoće pastela, boja akvarela nije se primala za dijelove oslikane pastelom.

5. Praktični dio

5.1. Izvedba nastavnih sati

Za potrebe ovog rada izvedeno je pet nastavnih sati. Nastavni sati provedeni su u Osnovnoj školi Tina Ujevića u Zagrebu. Nastavni sati izvedeni su u obliku pet nastavnih jedinica kojima su obuhvaćena sva četiri razreda primarnog obrazovanja od kojih su dvije nastavne jedinice izvedene u trećim razredima. Za izvedbu nastavnih jedinica bilo je predviđeno 90 minuta, odnosno dva školska sata, zbog zahtjevnosti tehnike, kombiniranja tehnika i pripremanja te pospremanja radnog mjesta. Prema Grgurić i Jakubin (1996) razdoblje razredne nastave obuhvaćeno je dobom kasnog djetinjstva (6-11 godina). Tada su učenici u fazi intelektualnog realizma. "Pojavljaju se počeci apstraktnog mišljenja, njegov je verbalni izraz bogatiji, a sposobnosti likovnog izražavanja su mnogo veće. Međutim, dijete još uvijek u svoje predodžbe upliće maštu, koja je snažna i ostavlja duboke tragove na dječje emocije i postupke." (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 56). Upravo zbog toga je ova faza prigodna za uvođenje novih likovnih tehnika. Većina učenika do tada se nije susrela s tehnikom grataž, a ona koja jesu opisivala su je kao kombinaciju pastela i crne tempere. Stoga se svih pet nastavnih jedinica po nečemu razlikuju. Za prvu nastavnu jedinicu izvedenu u prvom razredu izvedeno je ono što se smatra „klasičnim gratažom“, već navedenom kombinacijom pastela kao prvog sloja i mješavinom crne tempere i crnog tuša kao gornji pokrov. U svim nastavnim jedinicama tempera se miješala s tušem. Tempera je u kombinaciji s voskom i pastelom dala površinu koja se lako struže, a tuš se koristio za sjaj i kako bi umanjio mrvljenje tempere. Zatim je u drugom razredu izvedena druga nastavna jedinica koja mijenja boju pokrova u plavi tuš i plavu temperu. Učenici su se tada prvi put susreli s drugom bojom tuša osim crne. U trećoj nastavnoj jedinici izvedenoj u trećem razredu korišten je papir u boji, točnije papiri u nijansama žute boje. Za podlogu korišten je vosak te crna tempera i crni tuš. Četvrta nastavna jedinica također je izvedena u trećem razredu gdje je izvedena kombinacija dviju tehnika, grataž i akvarel. Grataž je poslužio za izražavanje pozadine slikarskom djelu akvarela. Peta nastavna jedinica, ujedno i najzahtjevnija nastavna jedinica, izvedena je u četvrtom razredu primarnog obrazovanja. Kombinirane su čak tri tehnike, dvije slikarske tehnike akvarel i pastel, a grataž je izveden pomoću voska i crne tempere te crnog tuša. Iz svake nastavne jedinice izdvojeno je po tri dječja rada kojima se pristupilo, prema Petraču (2015), tematskoj, likovno-jezičnoj i likovno-tehničkoj analizi te analizi obilježja kreativnog mišljenja.

5.2. Nastavne jedinice

5.2.1. Nastavna jedinica

Razred: 1.a

Učiteljica: Alena Kundid

Škola: Osnovna škola Tina Ujevića, Zagreb

Datum: 29. svibnja 2024.

Trajanje: 90 minuta

Odgojno obrazovni ishodi:

OŠ LK A.1.1. Učenik prepoznaje umjetnost kao način komunikacije i odgovara na različite poticaje likovnim izražavanjem.

OŠ LK A.1.2. Učenik demonstrira poznavanje osobitosti različitih likovnih materijala i postupaka pri likovnom izražavanju.

OŠ LK B.1.2. Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad i radove drugih učenika te opisuje svoj rad i vlastiti doživljaj stvaranja.

OŠ LK C.1.1. Učenik prepoznaje i u likovnom radu interpretira povezanost oblikovanja vizualne okoline s aktivnostima, sadržajima i namjenama koji se u njoj odvijaju.

Ciljevi sata (podishodi):

Stjecanje znanja: izražavanje tehnikom grataž i mogućnosti koje tehnika nudi, učenje i ponavljanje likovnih pojmova točka i crta, dugine boje

Razvijanje sposobnosti: percipiranja (izgleda bicikla i uočavanje crta na biciklu, percipiranje izgleda mrava), izražavanja (izražavanje duginim bojama pastelama i tehnikom grataž te točkama i crtama bicikl), motorike (vježbanje fine motorike ruku prilikom crtanja crta te usavršavanje tehnike pastel), kreativnog mišljenja: osjetljivost za probleme – uočavanje crta na biciklu i prikazivanje bicikla pomoću crta, redefinicija – osmišljavanje vlastitog izgleda bicikla

i načina kako ga prikazati, originalnost – jedinstveni izgled bicikla, elaboracija – prikaz bicikla u detalje

Odgojni zadaci: razvijanje upornosti, radne sposobnosti i samostalnosti u radu, razvijanje zdravog odnosa prema radu, razvijanje kritičkog mišljenja i stvaranje ugodnog ozračja za rad.

Povezanost s ishodima međupredmetnih tema:

osr A.1.3. Razvija svoje potencijale.

osr A.1.4. Razvija radne navike

osr B.1.2. Razvija komunikacijske kompetencije.

uku A.1.2. Primjena strategija učenja i rješavanje problema. Učenik se koristi jednostavnim strategijama učenja i rješava probleme u svim područjima učenja uz pomoć učitelja.

uku A.1.3. Kreativno mišljenje. Učenik spontano i kreativno oblikuje i izražava svoje misli i osjećaje pri učenju i rješavanju problema.

Povezanost s ishodima drugih predmeta: /

1. Tema: Priroda i oblik: učenik istražuje prirodu različitim osjetilima (vizualni opažaj, taktilni i prostorni doživljaj: uočavanje detalja, boja, površina, odnosa veličina i oblika, ritma, građe oblika itd.).

2. Likovno područje: slikanje, crtanje, grafika

3. Likovni problemi: točka, crta, dugine boje

4. Motiv: bicikl za mrava

5. Likovno tehnička sredstva i likovne tehnike: grataž, uljni pastel, crna tempera, crni tuš, kist, drveni štapići, podloga za stol, paleta

Način rada: prema izmišljanju

Oblici rada: frontalni, individualni

Nastavne metode: metoda razgovora, metoda demonstracije, metoda usmenog izlaganja, građenje, kombiniranje, variranje

Nastavno sredstvo – reprodukcija: /

Nastavna sredstva i pomagala: PowerPoint prezentacija

Priprema:

Učenici pripremaju potreban materijal: bijeli papir, crna tempera, crni tuš, uljni pastel, široki kist, štapići za struganje i paleta za miješanje te klupe prekrivaju zaštitom za stol. Studentica učenike upoznaje s likovnom tehnikom grataž. *Grataž je likovna tehnika koja nastaje nanošenjem sloja voska ili pastele na papir koji se prekrije tušem i temperom te se zatim struže gornji pokrov. Voskom ili pastelom se prekrije površina papira. Ukoliko se prekriva voskom, vosak je proziran te je pozadina papir kojeg se prekriva, može biti bijeli ili u boji. Ako se podloga prekriva pastelom može se prekriti nanošenjem jedne boje do druge (vodoravno, okomito, koso...) ili se može naslikati zadani motiv. Za tu tehniku najčešće se koristi uljna pastela (jače pritisnuti kako bi se vosak s pastela što bolje i u debljem sloju primio za površinu). Sloj voska ili pastele prekrije se tušem i temperom te se zatim gornji pokrov struže olovkom ili oštricom (čačkalica, drveni štapić).* Studentica demonstrira na papiru debeli nanos pastele na različite načine te prekrivanje mješavinom tempere i malo tuša, a na već pripremljenom papiru prikazuje struganje pokrova drvenim štapićima.

Motivacija:

Studentica učenike upoznaje s pojmom crta i točka. *Crtu stvaramo povlačeći olovku po papiru, a prilikom grataža crtu stvaramo povlačeći štapić po papiru koji je premazan pastelom te tušem i temperom.* Studentica ponovno demonstrira povlačenje crta na unaprijed pripremljenom papiru. *Nizanjem točaka ili njenim kretanjem također nastaje crta. Stvaranjem crta crtamo i tako nastaje crtež. Gdje u učionici uočavate crte?* Studentica zatim upoznaje učenike s biciklima kroz povijest. *Osoba koja se spominje kao prvi vozač bicikla je njemački barun Karl von Drais. On je 1817. godine izumio "stroj za hodanje" kako bi mu pomogao da brže obiđe kraljevske vrtove. Ovaj bicikl bio je u potpunosti izrađen od drveta, a sastojao se od dva kotača iste veličine. Budući nije imao pedale vozač bi se jednostavno odgurivao nogama i "stroj za hodanje" bi išao naprijed.* Studentica prikazuje fotografije bicikla na PowerPoint prezentaciji. Slijedi kratka analiza bicikala i prepoznavanje crta na biciklu. *Kako izgleda bicikl? Kakvi su mu kotači? Kakvo je sjedalo? Gdje sve vidimo crte na biciklu? Francuzi Ernest Michaux i Pieere Lallementom su unaprijedili dizajn bicikla. Prednji kotač je s vremenom postajao sve*

veći i veći jer su tadašnji inženjeri shvatili da što je veći kotač, to se dalje može putovati jednom rotacijom pedala. Ovaj stroj je prvi stroj u povijesti koji je nazvan bicikl ("dva kotača"). Naročitu popularnost imao je među mlađim muškarcima, a cijena mu je bila poprilično visoka. Njime je bilo vrlo teško i rizično upravljati budući da je vozač sjedio visoko pa bi, ako bi se prednji kotač naglo zaustavio, cijeli stroj bi se nagnuo naprijed, a vozač bi bezobzirno padao na glavu. Studentica prikazuje fotografije bicikala te ponovno slijedi analiza i prepoznavanje crta. Pravi napredak predstavljalo je uvođenje lančanog pogona kojeg su osmislili J. K. Starley, J. H. Lawson i Shergold. Ovi modeli zvali su se još 'sigurni bicikli' i 'uspravni bicikli' budući su oba kotača bila jednake veličine, sjedalo je bilo niže i samim tim su omogućavali bolji raspored težine. Ipak, ovi bicikli su i dalje imali tvrde gume i vožnja je unatoč prijenosu snage bila neugodna. Starleyev model bicikla iz 1885.godine smatra se prvim modernim biciklom. Prikaz fotografija te analiza. Studentica na posljetku prikazuje izgled bicikla danas te ponovno slijedi analiza bicikla i prepoznavanje crta na biciklu.

Nakon upoznavanja bicikala kroz povijest studentica učenicima prikazuje fotografiju mrava. *Koja životinja se nalazi na fotografiji? Mravlji mozak ima oko 250.000 moždanih stanica i najveći je među mozgovima svih insekata. Ljudski mozak ima 10 milijardi stanica, tako da jedna kolonija od 40.000 mrava ima jednaku veličinu mozga kao čovjek. Prosječni životni vijek mrava je 45 do 60 dana, dok kraljica može živjeti i sedam godina. Kako izgleda mrav? Koliko nogu ima? Mravi, kao i svi insekti, imaju šest nogu? Mravlje su noge u odnosu na njihovo tijelo vrlo snažne i zato mogu vrlo brzo trčati. Kad bi čovjek u odnosu na svoju veličinu mogao trčati kao što mrav trči u odnosu na svoju, trčao bi brzo kao konj. Mrav može nositi teret i 20 puta teži od njega samoga što također pokazuje koliko je snažan. Na kraju nogu nalaze im se oštre kandže, a nakon svakog članka noga je sve tanja. Noge se nalaze na trupu. Kakav je trup mrava? Trup se sastoji od tri dijela, neki su deblji neki tanji, a na trup se nastavlja vrećica za otrov, odnosno mravlju kiselinu. Kiselinu ispušta pomoću žalca, a ako ga nemaju, načine najprije čeljustima ranu, pa je pošpricaju tom izlučinom. Osim čeljusti, što još vidimo na glavi mrava? Mravi imaju dva mala crna oka sa svake strane svoje duguljaste glave, a oko se sastoji od više manjih oka. Na glavi se nalaze i dva duga ticala pomoću kojih komuniciraju s drugim mravima, koriste ih za dodir i za miris.*

Slijedi povezivanje motiva. *Sada kada smo se upoznali sa povijesti bicikala i izgledom mrava, što mislite kako bi izgledao bicikl za mrava? Slijedi razgovor s učenicima. Što mislite za što bi mravu sve poslužio bicikl? Bi li bicikl imao neke dodatke? Kakve? Kako bi ga mrav vozio? Gdje*

bi ga sve mrav vozio? Kakva bi bila duljina bicikla? Koliko bi pedala imao? Kakve bi bile pedale? Kako bi njime upravljao? Kakvi bi bili kotači? Koliko kotača bi imao bicikl?

Najava zadatka:

Danas ćete tehnikom grataž nacrtati bicikl za mrava - pastelom ćete nanijeti prvi pokrov u duginim bojama, a zatim ćemo ga prekriti crnim tušem i crnom temperom te strugati pomoću točaka i crta.

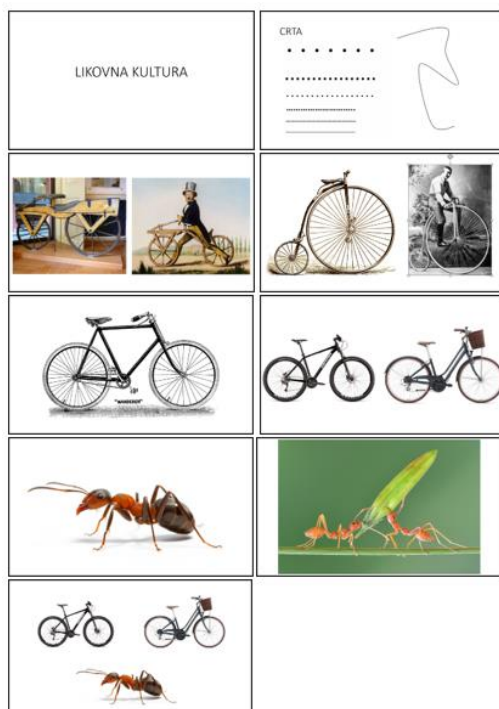
Analiza i vrednovanje:

Pri završetku većine učenika, učenici ostavljaju svoje radove na ploču. Radovi se postavljaju u tri stupca i tri retka, stupci pod slovima A, B i C, a redovi brojevima 1, 2 i 3. Razgovor o radovima – studentica postavlja pitanja: Koji su se radovi uspješno koristili tehnikom grataž? Prikaži na nekoliko radova gdje vidiš crte i točke? Koje dugine boje su prisutne na radu? Što misliš zašto je neki rad baš tako prikazao bicikl za mrava?

Plan ploče: Učnički radovi

Prilog 1: PowerPoint prezentacija

5.2.2. Nastavna jedinica

Razred: 2.a

Učiteljica: Ena Čupić

Škola: Osnovna škola Tina Ujevića, Zagreb

Datum: 26. travnja 2024.

Trajanje: 90 minuta

Odgajno obrazovni ishodi:

OŠ LK A.2.1. Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje.

OŠ LK A.2.2. Učenik demonstrira poznavanje osobitosti različitih likovnih materijala i postupaka pri likovnom izražavanju.

OŠ LK B.2.2 Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad te radove drugih učenika i opisuje vlastiti doživljaj stvaranja.

OŠ LK C.2.2. Učenik povezuje umjetničko djelo s iskustvima iz svakodnevnog života te društvenim kontekstom.

Ciljevi sata (podishodi):

Stjecanje znanja: izražavanje tehnikom grataž i mogućnosti koje tehnika nudi, učenje i ponavljanje likovnih pojmova ritam, točke, crte po toku i karakteru, vizualno razlikovanje i prepoznavanje crta po toku i karakteru

Razvijanje sposobnosti: percipiranja (percipiranja izgleda pauna od cjeline do detalja, uočavanje bogatstva detalja koje je moguće prikazati i na paunovu tijelu i na perju pomoću crta po toku i karakteru prikazivanjem ritma), izražavanja (izražavanje tehnikom grataž, izražavanje ritmom te točkama i crtama po toku i karakteru), motorike (struganje ploha drvenim štapićima, vježbanje fine motorike ostavljanja dijelova plave pozadine), kreativnog mišljenja: osjetljivost za probleme – ostavljanje neostruganih ploha kao tijela pauna i građenje njegova tijela i perja ritmom, fluentnost – raspolaganje bogatstvom ideja kako stvoriti tijelo i perje pauna koristeći

se plavim premazom na gratažu, originalnost –prikazivanje jedinstvenih uzoraka na perju i tijelu pauna, elaboracija – promatranje razrađivanje paunova izgleda u detalje

Odgojni zadaci: razvijanje upornosti, inicijativnosti, radne sposobnosti i samostalnosti u radu i stvaranje ugodnog ozračja za rad.

Povezanost s ishodima međupredmetnih tema:

osr A.1.3. Razvija svoje potencijale.

osr A.1.4. Razvija radne navike.

uku A.1.3.3. Kreativno mišljenje - Učenik spontano i kreativno oblikuje i izražava svoje misli i osjeća je pri učenju i rješavanju problema.

uku A.1.4.4. Kritičko mišljenje - Učenik oblikuje i izražava svoje misli i osjeća je.

1. Tema: Priroda i čovjek: učenik istražuje međuodnos čovjeka i prirode i izražava ih likovno i vizualno (uočavanje promjena u prirodi i uplitanja čovjeka u prirodu te briga o prirodi i okolišu).

2. Likovno područje: slikanje, crtanje, grafika

3. Likovni problemi: crte po toku i karakteru, ritam, toplo hladni kontrast

4. Motiv: paun

5. Likovno tehnička sredstva i likovne tehnike: grataž, uljni pastel, plava tempera, plavi tuš, široki kist, drveni štapići, podloga za stol, paleta

Način rada: prema promatranju

Oblici rada: frontalni, individualni

Nastavne metode: metoda razgovora, metoda demonstracije, metoda usmenog izlaganja, građenje, kombiniranje, variranje

Nastavno sredstvo – reprodukcija: /

Nastavna sredstva i pomagala: PowerPoint prezentacija

Priprema:

Studentica učenike upoznaje s likovnom tehnikom grataž. *Jeste li već čuli za likovnu tehniku grataž? Može li mi netko objasniti kako izvodimo tu tehniku? Grataž je likovna tehnika koja nastaje nanošenjem sloja voska ili pastele na papir koji se prekrije tušem i temperom te se zatim struže gornji pokrov. Voskom ili pastelom se prekrije površina papira. Ukoliko se prekriva voskom, vosak je proziran te je pozadina papir kojeg se prekriva, može biti bijeli ili u boji. Ako se podloga prekriva pastelom može se prekriti nanošenjem jedne boje do druge (vodoravno, okomito, koso...) ili se može naslikati zadani motiv. Za tu tehniku najčešće se koristi uljna pastela (jače pritisnuti kako bi se vosak s pastela što bolje i u debljem sloju primio za površinu). Sloj voska ili pastele prekrije se tušem i temperom te se zatim gornji pokrov struže olovkom ili oštricom (čačkalica, drveni štapić).* Studentica demonstrira na papiru debeli nanos pastele na različite načine te prekrivanje mješavinom plave tempere i malo plavog tuša, a na već pripremljenom papiru prikazuje struganje pokrova drvenim štapićima.

Motivacija:

Studentica pomoću Ostwaldovog kruga boja upoznaje učenike s toplim i hladnim bojama. *Koje su boje tople? Tople boje su crvena, žuta i narančasta. Koje su boje hladne? Hladne boje su plava, zelena i ljubičasta.* Studentica zatim s učenicima ponavlja pojmove crta te vrste crta prema karakteru, toku i značenju kroz razgovor. Pomoću PowerPoint prezentacije prikazuje crte prema karakteru (debele, tanke, dugačke, kratke, isprekidane, izlomljene) koje učenici prepoznaju. Zatim su na PowerPoint prezentaciji prikazane crte prema toku odnosno ravne crte, krivulje (koje mogu biti pravilne ili slobodne krivulje), otvorene ili zatvorene koje kroz razgovor učenici prepoznaju. Uz pomoć PowerPoint prezentacije studentica s učenicima obrađuje likovni pojam ritam. *Ritam je izmjena ili ponavljanje elemenata. Ritam vidimo posvuda oko nas. Ritam možemo čuti, vidjeti, osjetiti i stvarati.* Studentica prikazuje stvaranje ritma hodanjem i pljeskanjem. Studentica učenike upoznaje s pojmom pravilnog ritma i naizmjeničnog (nepravilnog ritma). Studentica pomoću PowerPointa prikazuje razliku između pravilnog i nepravilnog ritma te daje primjer pljeskanjem. Slijedi prikazivanje fotografije pauna u različitim položajima. Studentica učenicima postavlja pitanja: *Prepoznajete li životinju s fotografija? Paun je ptica iz reda kokoši. Potječe iz Azije, težak je 4 – 6 kg i nije ptica selica. Hrani se na tlu, a noću se odmara na visokom drveću, siguran od grabežljivaca. Mužjak ima plavo tijelo i sjajno šareno perje koje, kad se udvara, raširi poput lepeze. Ta lepeza nije rep, već se sastoji od produljenih repnih pokrovnih pera. Ženka je uglavnom neugledna, sa smeđim, kraćim perjem bez ukrasa. Kako izgleda paun? Što prvo uočavate na paunu? Kakvo je paunovo*

perje? Vidimo li ritam na paunovu perju? Na što vas podsjeća uzorak paunova perja? Kakvo je paunovo tijelo? Tijelo je malo naspram njegova perja. Kakvoga je oblika tijelo? Vrat je duguljast i širi se u deblja prsa i trbuh sve šire prema nogama. Kakva mu je glava? Glava je uska i zašiljena. Kakav mu je kljun? Kljun je dug, zašiljen na vrhu sa velikim nosnicama. Kakve su mu oči i perje oko očiju? Oči su mu male, nalaze se sa svake strane glave i imaju bijele i plave šare. Što vidimo na njegovoj glavi? Na glavi ima perjanicu koja izgleda poput antena s perjem na vrhu i plave je boje. Gdje sve vidimo ritam na paunu? Učenici dolaze ispred projektora i prikazuju ritam na paunu i izvode analizu. Studentica prikazuje perje pauna i paunovu glavu izbliza i nastavlja istu analizu. Danas ćemo za tehniku grataž koristiti tamno plavu temperu i tamno plavi tuš, a kao podlogu koristiti ćemo tople boje. Koje su tople boje? Tople boje su crvena, narančasta, žuta. A kakva je plava boja koju koristimo za podlogu? Plava je hladna boja. To nazivamo toplo-hladni kontrast. Boje ćete nanijeti na papir kako želite. Nakon što se sloj tuša i tempere osuši početi ćemo strugati drvenim štapićima pauna. Dijelove koje želite da budu tamno plavi ne stružete. Ostale dijelove pomoću crta i točaka stružete drvenim štapićima, a pozadina ostaje plavi nanos tempere.

Najava zadatka:

Danas ćemo tehnikom grataž oslikati i nacrtati pauna koristeći se crtama po toku i karakteru te prikazati ritam.

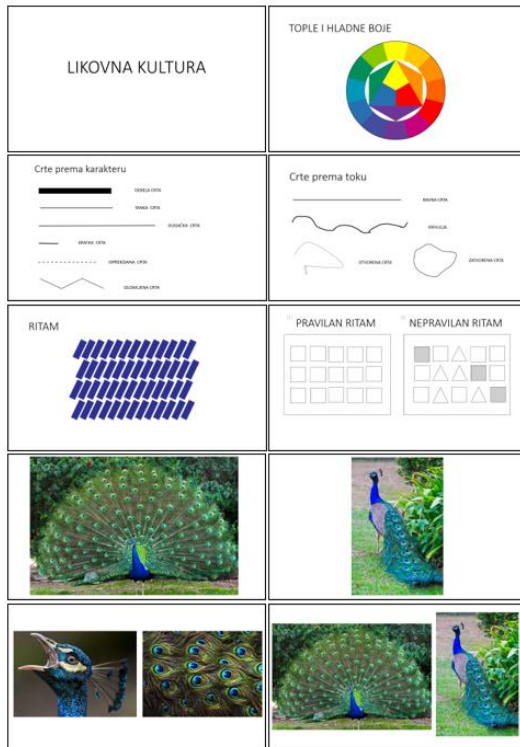
Analiza i vrednovanje:

Pri završetku većine učenika, učenici ostavljaju svoje radove na ploču. Radovi se postavljaju u tri stupca i tri retka, stupci pod slovima A, B i C, a redovi brojevima 1, 2 i 3. Razgovor o radovima – studentica postavlja pitanja: Koji su se radovi uspješno koristili tehnikom grataž? Na kojim radovima možemo vidjeti ritam? Koji radovi su se koristili bogatstvom crta po toku i karakteru? Koji radovi su najbogatije prikazali paunovo perje?

Plan ploče – učenički radovi

Prilog 1: PowerPoint prezentacija

5.2.3. Nastavna jedinica

Razred: 3.a

Učiteljica: Anja Baković

Škola: Osnovna škola Tina Ujevića, Zagreb

Datum: 23. travnja 2024.

Trajanje: 90 minuta

Odgajno obrazovni ishodi:

OŠ LK A.3.1. Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje.

OŠ LK A.3.2. Učenik demonstrira fine motoričke vještine upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitom likovnom izražavanju.

OŠ LK B.3.1. Učenik opisuje likovno i vizualno umjetničko djelo povezujući osobni doživljaj, likovni jezik i tematski sadržaj djela.

OŠ LK B.3.2. Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad te radove drugih učenika i opisuje vlastiti doživljaj stvaranja.

Ciljevi sata (podishodi):

Stjecanje znanja: izražavanje tehnikom grataž i mogućnosti koje tehnika nudi, učenje i ponavljanje likovnih pojmova ritam, točke, crte po toku i karakteru

Razvijanje sposobnosti: percipiranja (percipiranje djela u cjelini i detalja, percipiranje pozitivna naspram negativna, prepoznavanje crta po toku i karakteru na djelu), izražavanja (izražavanje djela tehnikom grataž, prikaz crta po toku i karakteru struganjem, prikazivanje pozitivna i negativna), motorike (struganje ploha drvenim štapićima, vježbanje fine motorike ostavljanja dijelova crne pozadine kako bi se dobile tanke crte i detalji pogotovo na području lica figure) i kreativnog mišljenja: osjetljivost za probleme – shvaćanja koje dijelove je potrebno ostrugati i kojom vrstom crta, razumjeti likovni pojam pozitiv i negativ te ga direktno primijeniti na rad, fluentnost – osmisliti kako izraziti finije detalje posebice na licu figure, elaboracija – razrađivanje reprodukcije u detalje do cjeline, fleksibilnost – lako napuštanje uhodanih putova gdje se od učenika traži da ostružu sliku iz pozadine

Odgojni zadaci: razvijanje upornosti, radne sposobnosti i samostalnosti u radu, kritičkog mišljenja i stvaranje ugodnog ozračja za rad.

Povezanost s ishodima međupredmetnih tema:

osr A.2.3. Razvija svoje potencijale.

osr B.2.2. Razvija komunikacijske kompetencije.

uku A.2.3. 3. Kreativno mišljenje

Učenik se koristi kreativnošću za oblikovanje svojih ideja i pristupa rješavanju problema.

uku B.2.4. 4. Samovrednovanje/samoprocjena

Na poticaj učitelja, ali i samostalno, učenik samovrednuje proces učenja i svoje rezultate te procjenjuje ostvareni napredak.

1. Tema: Slika, pokret, zvuk i riječ: učenik istražuje različite odnose između slike i priče proizašle iz osobnih doživljaja. Kao poticaj koristi igru, umjetnička djela, literarne i glazbene predloške (ispričati priču kombinacijama boja, kontrasta, ritma itd.).

2. Likovno područje: slikanje, crtanje, grafika

3. Likovni problemi: pozitiv i negativ, ploha, crte po toku i karakteru

4. Motiv: Edvard Munch: Krik, litografija, 1859.

5. Likovno tehnička sredstva i likovne tehnike: grataž, žuti papir, prozirni vosak, crna tempera, crni tuš, kist, drveni štapići, podloga za stol, paleta

Način rada: prema promatranju

Oblici rada: frontalni, individualni

Nastavne metode: metoda razgovora, metoda demonstracije, metoda usmenog izlaganja, građenje, kombiniranje, variranje

Nastavno sredstvo – reprodukcija: Edvard Munch: Krik, litografija, 1859.

Nastavna sredstva i pomagala: PowerPoint prezentacija, fotografije

Priprema:

Studentica upoznaje učenike s likovnom tehnikom grataž. *Grataž je likovna tehnika koja nastaje nanošenjem sloja voska ili pastele na papir koji se prekrije tušem i temperom te se zatim struže gornji pokrov. Voskom ili pastelom se prekrije površina papira. Ukoliko se prekriva voskom, vosak je proziran te je pozadina papir kojeg se prekriva, može biti bijeli ili u boji. Ako se podloga prekriva pastelom može se prekriti nanošenjem jedne boje do druge (vodoravno, okomito, koso...) ili se može naslikati zadani motiv. Za tu tehniku najčešće se koristi uljna pastela (jače pritisnuti kako bi se vosak s pastela što bolje i u debljem sloju primio za površinu). Sloj voska ili pastele prekrije se tušem i crnom temperom te se zatim gornji pokrov struže olovkom ili oštricom (čačkalica, drveni štapić).* Studentica na papiru demonstrira nanošenje voska u debelom sloju, miješanje crne tempere i tuša te premazivanje preko voska, a na već pripremljenom i osušenom papiru prikazuje struganje crta i ploha.

Motivacija:

Studentica upoznaje učenike s pojmom pozitiv i negativ. *Jeste li već čuli za riječi pozitiv i negativ? Sigurno ste od odraslih čuli „budi pozitivan“.* No, u likovnoj umjetnosti i pozitiv i negativ mogu biti dobre i zanimljive stvari. Studentica pomoću PowerPoint prezentacije prikazuje fotografiju Rubinove vaze. *Ovakva vaza naziva se Rubinova vaza. Njen oblik je takav da na njenom obrisu možemo vidjeti dva nasuprotna lica, koja su na lijevom prikazu bijela, a na desnom crna. Prostor koji zauzima motiv nazivamo pozitivan prostor, a prostor kojim je okružen nazivamo negativni prostor. Na primjeru Rubinove vaze vidimo kako negativan prostor može biti jednako vrijedan i zanimljiv kao i pozitivan prostor.* Studentica s učenicima ponavlja pojmove točka i crta te vrste crta prema karakteru, toku i značenju kroz razgovor. Pomoću PowerPoint prezentacije prikazuje crte prema karakteru (debele, tanke, dugačke, kratke, isprekidane, izlomljene) koje učenici prepoznaju. Zatim su na PowerPoint prezentaciji prikazane crte prema toku odnosno ravne crte, krivulje (koje mogu biti pravilne ili slobodne krivulje), otvorene ili zatvorene koje kroz razgovor učenici prepoznaju.

Slijedi analiza djela Edvard Munch: Krik, litografija, 1895. Studentica učenicima prikazuje djelo pomoću PowerPoint prezentacije. *Krik (norveški: Skrik) je najpoznatija je slika norveškog ekspresionista Edvarda Muncha. Sam Munch stvorio je od 1893. do 1910. godine nekoliko verzija „Krika“ koje se nalaze u raznim muzejima i privatnim zbirkama što nam ukazuje da mu djelo puno znači. Najpoznatija verzija krika je ona iz 1893. ulje, tempera i pastel na kartonu. Studentica prikazuje djelo na PowerPoint prezentaciji. Zatim studentica prikazuje Munchovo djelo „Krik“ koje je nastalo 1895. grafičkom tehnikom litografije. Što prvo uočavate na djelu? Uočavamo figuru. Kakva je figura? Kakav izraz lica ima? Zašto misliš da je to tako? Gdje se nalaze ruke figure? Što misliš zašto su podignute? Što još vidimo na figuri? Figura ima nos čije su nosnice širom otvorene, obrve i podočnjake te crte oko lica koje daju dojam bora. U što je figura obučena? Figura je u haljini koja se doima tamna. Što vidimo u pozadini djela? Gdje se figura nalazi? Figura se nalazi na mostu na kojem možemo uočiti još dvoje ljudi? Kako su ljudi prikazani? Poput crnih figura, odaju dojam kao da su u sjeni. Što misliš što te figure predstavljaju? Gdje se nalazi figura? Kakav je most? Prema linijama možemo zaključiti da se radi o drvenome mostu. Što još vidimo u pozadini? Prikazano je more i dvije jedrilice te se u daljini vidi građevina. Kako je more prikazano? Zašto misliš da je more tako prikazano? Kako to možemo zaključiti? Što se nalazi iznad mora? Iznad mora je nebo. Kakvo vam se nebo čini? Dijelovi neba prikazani su sa većom gustoćom crta, a dijelovi manje gustoću. Što misliš zašto je to tako? Gdje su najgušće crte na djelu? Figurina haljina, dvoje prolaznika na mostu, dijelovi*

ograde mosta koji su u sjeni. A gdje je najmanja gustoća crta? U dijelovima mora gdje su jedrilice i na nebu. Što misliš zašto je to tako?

Danas ćemo raditi grataž gdje ćemo žuti papir prekriti prozirnim voskom u vrlo debelom sloju kako bi nam bilo što lakše strugati te ga premazati mješavinom crne tempere i crnog tuša. Kada ćemo miješati crnu temperu i crni tuš, u temperu ćemo dodavati vrlo malo tuša kako bi sloj dobio sjaj. Zatim ćemo pomoću drvenih štapića i drugih pomagala strugati sloj tuša kako bismo dobili djelo „Krik“ Edvarda Muncha.

Najava zadatka:

Danas ćemo tehnikom grataž izraziti djelo Krik koristeći crte po toku i karakteru.

Analiza i vrednovanje:

Pri završetku većine učenika, učenici ostavljaju svoje radove na ploču. Radovi se postavljaju u tri stupca i tri retka, stupci pod slovima A, B i C, a redovi brojevima 1, 2 i 3. Razgovor o radovima – studentica postavlja pitanja: Koji su se radovi uspješno koristili tehnikom grataž? Koje djelo je rezultiralo najvećim bogatstvom crta i detalja? Kada usporedimo djelo s djelom Edvarda Muncha kako na radovima možemo vidjeti pozitiv i negativ i jesu li svi radovi na isti način prikazali pozitiv i negativ?

Plan ploče – učenički radovi

Prilog 1: PowerPoint prezentacija

5.2.4. Nastavna jedinica

Razred: 3.b

Učiteljica: Suzana Orsag

Škola: Osnovna škola Tina Ujevića, Zagreb

Datum: 16. svibnja 2024.

Trajanje: 90 minuta

Odgojno obrazovni ishodi:

OŠ LK A.3.1. Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje.

OŠ LK A.3.2. Učenik demonstrira fine motoričke vještine upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitom likovnom izražavanju.

OŠ LK B.3.2. Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad te radove drugih učenika i opisuje vlastiti doživljaj stvaranja

Ciljevi sata (podishodi):

Stjecanje znanja: izražavanje tehnikom grataž i istraživanje mogućnosti koje tehnika nudi, slikanje akvarelom, učenje i ponavljanje likovnih pojmova crte po toku i karakteru.

Razvijanje sposobnosti: percipiranja (uočavanje različitih izgleda dvorca i njegove okoline u detalj), izražavanja (izražavanje likovnim tehnikama grataž i akvarel, izražavanje crtama po toku i karakteru, izražavanje vlastite kreativnosti i mašte), motorike (struganje crta i ploha štapićima, uvježbavanje fine motorike ruku prikazivanjem detalja povlačenjem tankih crta, slikanje tehnikom akvarel), kreativnog mišljenja – osjetljivost za probleme (crtanje crta po toku i karakteru prilikom prikazivanja detalja), fluentnost (raspolaganje bogatstvom ideja za izgled dvorca iz mašte i načina kako ga prikazati kao i njegove okoline), originalnost (osmišljavanje jedinstvenog izgleda čarobnog dvorca prema zamišljanju i osmisliti način kako ga prikazati na djelu), elaboracija (razrađivanje dvorca i njegove okoline u detalje), fleksibilnost (osmišljavanje vlastitog izgleda dvorca i njegove okoline, prikazivanje dvorca jednom likovnom tehnikom, a njegove okoline drugom likovnom tehnikom).

Odgojni zadaci: razvijanje upornosti, inicijativnosti, radne sposobnosti i samostalnosti u radu , upoznavanje s prirodom i njenim ljepotama, ostvarivanje dobre međusobne komunikacije i slušanja jedni drugih, stvaranje ugodnog ozračja za rad i stvaranje pozitivnog odnosa prema radu.

Povezanost s ishodima međupredmetnih tema:

osr A.2.3. Razvija svoje potencijale.

osr B.2.2. Razvija komunikacijske kompetencije.

uku A.2.3. 3. Kreativno mišljenje

Učenik se koristi kreativnošću za oblikovanje svojih ideja i pristupa rješavanju problema.

uku B.2.4. 4. Samovrednovanje/samoprocjena

Na poticaj učitelja, ali i samostalno, učenik samovrednuje proces učenja i svoje rezultate te procjenjuje ostvareni napredak.

1. Tema: Svijet oko mene: učenik likovnim i vizualnim izražavanjem istražuje i komentira svijet koji ga okružuje (zavičaj; bliži i dalji okoliš; društvena pitanja).

2. Likovno područje: slikanje, crtanje, grafika

3. Likovni problemi: crte po toku i karakteru, ritam, kromatsko-akromatski kontrast

4. Motiv: čarobni dvorac

5. Likovno tehnička sredstva i likovne tehnike: tehnika grataž, akvarel, vosak, crna tempera, crni tuš, kist, drveni štapići, podloga za stol, paleta

Način rada: nakon promatranja, prema zamišljanju

Oblici rada: frontalni, individualni

Nastavne metode: metoda razgovora, metoda demonstracije, metoda usmenog izlaganja, građenje, kombiniranje, variranje

Nastavno sredstvo – reprodukcija: /

Nastavna sredstva i pomagala: PowerPoint prezentacija

Priprema:

Studentica s učenicima provjerava imaju li pripremljen sav potreban pribor: akvarel, vosak, crna tempera, crni tuš, kist, drveni štapići, podloga za stol, paleta. *Jeste li već čuli za likovnu tehniku grataž?* Studentica učenike upoznaje s likovnom tehnikom grataž. *Grataž je likovna tehnika koja nastaje nanošenjem sloja voska ili pastele na papir koji se prekrije tušem i temperom te se zatim struže gornji pokrov. Voskom ili pastelom se prekrije površina papira. Ukoliko se prekriva voskom, vosak je proziran te je pozadina papir kojeg se prekriva, može biti bijeli ili u boji. Ako se podloga prekriva pastelom može se prekriti nanošenjem jedne boje do druge (vodoravno, okomito, koso...) ili se može naslikati zadani motiv. Za tu tehniku najčešće se koristi uljna pastela (jače pritisnuti kako bi se vosak s pastela što bolje i u debljem sloju primio za površinu). Sloj voska ili pastele prekrije se tušem i temperom te se zatim gornji pokrov struže olovkom ili oštricom (čaćkalica, drveni štapić).* Studentica demonstrira na papiru debeli nanos voska te prekrivanje mješavinom tempere i malo tuša, a na već pripremljenom papiru prikazuje struganje pokrova drvenim štapićima.

Motivacija:

Studentica s učenicima ponavlja pojmove točka i crta te vrste crta prema karakteru, toku i značenju kroz razgovor. Pomoću PowerPoint prezentacije prikazuje crte prema karakteru (debele, tanke, dugačke, kratke, isprekidane, izlomljene) koje učenici prepoznaju. Zatim su na PowerPoint prezentaciji prikazane crte prema toku odnosno ravne crte, krivulje (koje mogu biti pravilne ili slobodne krivulje), otvorene ili zatvorene koje kroz razgovor učenici prepoznaju.

Studentica započinje razgovor o dvorcima postavivši pitanje: *Kada zamislite dvorac, kako on izgleda?* Slijedi heuristički razgovor gdje nekoliko učenika odgovara na pitanje. Zatim studentica pomoću PowerPoint prezentacije (Prilog 1) prikazuje nekoliko poznatih dvoraca te slijedi analiza dvoraca. Prvo slijedi analiza dvorca Neuschwanstein, dvorac smješten u Njemačke na vrhu stjenovite izbočine u bavarskom selu Hohenschwangenu. *Dvorac je poslužio kao inspiracija za dvorac u tematskim parkovima Disneylanda. Gdje je smješten dvorac? Što vidimo okolo dvorca? Kakav je dvorac? Što prvo uočavate? Koje boje uočavate na dvorcu? Ima li dvorac kule? Kakve su kule? Kakvi su krovovi na kulama? Ima li dvorac prozore? Kakvi su prozori? Ima li dvorac vrata? Koje još detalje uočavate?* Zatim studentica prikazuje dvorac Warwick, dvorac u Engleskoj koji je izgradio William Osvajač 1068. godine na krivini rijeke Avon. *Nazivaju ga jednim od strašnijih dvoraca jer se u njemu nalaze voštane figure svih grofova koji su tamo živjeli, ali i figure onih koji su ih služili. Kako se dvorac Warwick razlikuje*

od prethodnog dvorca? Gdje se nalazi dvorac? Što prvo uočavate? Koje je boje dvorac? Ima li dvorac kule? Kakve su kule? Ima li dvorac krov? Ima li dvorac prozore? Kakvi su prozori? Koje još detalje uočavate? Posljednji dvorac koji studentica prikazuje je Edinburški dvorac u Škotskom gradu Edinburghu. Dvorac je smješten na 80 metara visokoj vulkanskoj stijeni s oštrim liticama. Unutar dvorca čuva se škotska kraljevska kruna. Kako se razlikuje Edinburški dvorac od prethodna dva dvorca? Gdje se nalazi dvorac? Što vidim okolo dvorca? Kakav je dvorac? Koje boje uočavate na dvorcu? Ima li dvorac kule? Ima li dvorac krov? Kakvi su krovovi? Ima li dvorac prozore? Kakvi su prozori? Što neki prozori imaju? Ima li dvorac vrata? Koje detalje još uočavate na dvorcu? Studentica zatim prikazuje sva tri dvorca na jednom slajdu PowerPoint prezentacije kako bi učenici došli do zaključka da dvorci mogu biti različito građeni. Studentica postavlja pitanje učenicima kako bi izgledao njihov čarobni dvorac, kako ga zamišljaju. Nakon razgovora o izgledu dvorca slijedi razgovor o okolini dvorca koja može biti zapuštena i čini ju makija/drač/šipražje. Što mislite što bi se nalazilo uokolo nekog začaranog dvorca? Slijedi razgovor s učenicima gdje izlažu svoje kreativne ideje. Upoznavanje učenika s pojmom drač/makija/šipražje i s biljkama koje ga čine popraćeno s fotografijama na PowerPoint prezentaciji. Šipražje najčešće čini kupina, biljka iz porodice ruža. Studentica prikazuje fotografije kupine pomoću PowerPoint prezentacije. Može narasti do 1,50 m i stvara duge poludrvenaste šibe koje su povijene u luku i gusto prekrivene kratkim bodljama. Prepoznajete li crte na kupini? Koje vrste crta prepoznajete? Slijedi analiza. Studentica zatim prikazuje fotografije trnja. Trnje nalazimo na mnogo biljaka kao što su trnina i glog. Radi se o grančici koja se razvila u tanki zašiljeni, oštri vrh. Prepoznajete li crte na trnju? Koje vrste crta prepoznajete? Posljednja biljka s kojima studentica upoznaje učenike jest kopriva čije fotografije prikazuje na PPTX. Kopriva uglavnom raste kao korov, a njene stabljike i listovi prekriveni su dlakama žarnicama koje se pri dodiru lome izlučujući mravlju kiselinu i tada u dodiru s njom imamo osjećaj peckanja. Prepoznajete li crte na koprivi? Kojim crtama bi prikazali listove koprive?

Najava zadatka:

Danas ćete akvarelom oslikati svoj čarobni dvorac prema zamišljanju, a okolinu čarobnog dvorca kojeg čini šuma i makija prikazati ćemo pomoću grataža koristeći se crtama po toku i karakteru.

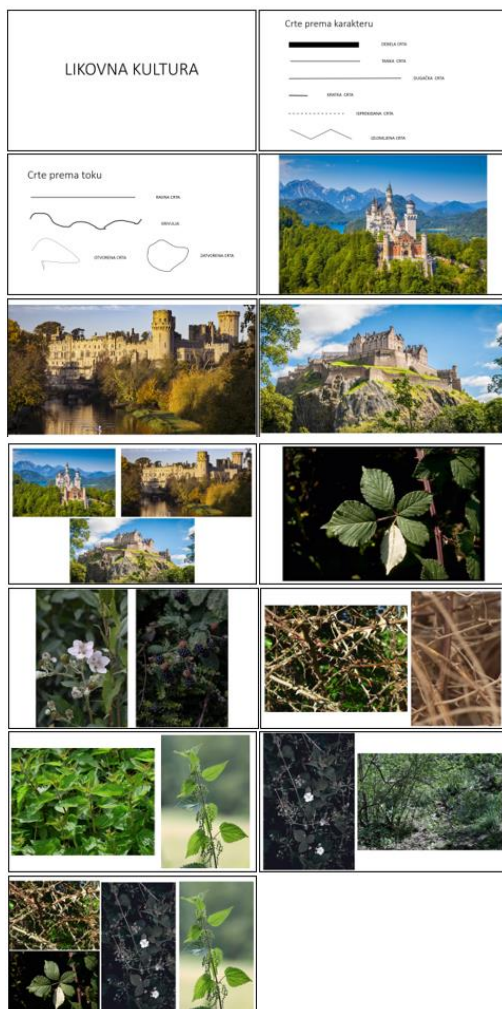
Analiza i vrednovanje:

Pri završetku većine učenika, učenici ostavljaju svoje radove na ploču. Radovi se postavljaju u tri stupca i tri retka, stupci pod slovima A, B i C, a redovi brojevima 1, 2 i 3. Razgovor o radovima – studentica postavlja pitanja: Koji su se radovi uspješno koristili tehnikom grataž? Na kojim radovima vidimo prikazano šipražje i makiju u detalje koristeći se crtama po toku i karakteru? Izgledaju li svi dvorci isto? Koja priča stoji iza tvog čarobnog dvorca?

Plan ploče – učenički radovi

Prilog 1: PowerPoint prezentacija

5.2.5. Nastavna jedinica

Razred: 4.a

Učiteljica: Katarina Franjčec

Škola: Osnovna škola Tina Ujevića, Zagreb

Datum: 30. travnja 2024.

Trajanje: 90 minuta

Odgojno obrazovni ishodi:

OŠ LK A.4.1. Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje.

OŠ LK A.4.2. Učenik demonstrira fine motoričke vještine upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitom likovnom izražavanju.

OŠ LK B.4.1. Učenik analizira likovno i vizualno umjetničko djelo povezujući osobni doživljaj, likovni jezik i tematski sadržaj djela.

OŠ LK B.4.2. Učenik opisuje i uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad i radove drugih učenika te opisuje vlastiti doživljaj stvaranja.

Ciljevi sata (podishodi):

Stjecanje znanja: korištenjem tehnikom grataž i mogućnosti koje tehnika nudi, učenje i ponavljanje likovnih pojmova kromatsko-akromatski kontrast, osnovne i izvedene boje, dominacija

Razvijanje sposobnosti: percipiranja (percipiranje djela u cjelini i detalja), izražavanja (stvaranje djela tehnikom grataž, prikaz crta struganjem, izražavanje kromatskim bojama tehnikom pastela i izražavanje vlastite kreativnosti i mašte), motorike (struganje ploha drvenim štapićima, uvježbavanje slikarske tehnike uljni pastel i akvarel, prikaz detalja na biću iz dubine), kreativnog mišljenja – osjetljivost za probleme (crtanje bogatstvom crta u detalj biće iz dubine i korištenje bogatstvom boja prilikom prikazivanja riba), fleksibilnosti (lako napuštanje uhodanih putova prilikom prikazivanja detalja tehnikom grataž, kombiniranje dvije tehnike odjednom), fluentnost (raspolaganje bogatstvom ideja kako prikazati biće iz mašte pomoću grataža), originalnost (prikazivanje vlastitog i jedinstvenog bića iz dubine pomoću mašte i

kreativnosti otkrivajući potpuno nove ideje), elaboracija (razrađivanje izgleda riba i morske dubine te bića iz dubine u detalje)

Odgojni zadaci: razvijanje upornosti, koncentracije, radne sposobnosti i samostalnosti u radu, učenje strpljenju i slijedenju uputa korak po korak, stvaranje ugodnog ozračja za rad i motivacije za daljnje likovno izražavanje i istraživanje.

Povezanost s ishodima međupredmetnih tema:

osr A.2.3. Razvija svoje potencijale.

osr B.2.2. Razvija komunikacijske kompetencije.

uku A.2.3. 3. Kreativno mišljenje

Učenik se koristi kreativnošću za oblikovanje svojih ideja i pristupa rješavanju problema.

uku B.2.4. 4. Samovrednovanje/samoprocjena

Na poticaj učitelja, ali i samostalno, učenik samovrednuje proces učenja i svoje rezultate te procjenjuje ostvareni napredak.

1. Tema: Svijet oko mene, svijet za mene: učenik istražuje čovjekov odnos prema prirodi i izgrađenom okolišu te mogućnostima njegovog (pre)oblikovanja izražavajući se likovno ili vizualno.

2. Likovno područje: slikanje, crtanje, grafika

3. Likovni problemi: kromatsko-akromatski kontrast, dominacija

4. Motiv: neobično biće iz dubine

5. Likovno tehnička sredstva i likovne tehnike: uljni pastel, akvarel, grataž, vosak, crni tuš, crna tempera, kist, drveni štapići, podloga za zaštitu stola

Način rada: nakon promatranja, prema zamišljanju

Oblici rada: frontalni, individualni

Nastavne metode: metoda razgovora, metoda demonstracije, metoda usmenog izlaganja, građenje, kombiniranje, variranje

Nastavno sredstvo – reprodukcija: /

Nastavna sredstva i pomagala: PowerPoint prezentacija, fotografije

Priprema:

Studentica upoznaje učenike s likovnom tehnikom grataž. *Grataž je likovna tehnika koja nastaje nanošenjem sloja voska ili pastele na papir koji se prekrije tušem i temperom te se zatim struže gornji pokrov. Voskom ili pastelom se prekrije površina papira. Ukoliko se prekriva voskom, vosak je proziran te je pozadina papir kojeg se prekriva, može biti bijeli ili u boji. Ako se podloga prekriva pastelom može se prekriti nanošenjem jedne boje do druge (vodoravno, okomito, koso...) ili se može naslikati zadani motiv. Za tu tehniku najčešće se koristi uljna pastela (jače pritisnuti kako bi se vosak s pastela što bolje i u debljem sloju primio za površinu). Sloj voska ili pastele prekrije se tušem i crnom temperom te se zatim gornji pokrov struže olovkom ili oštricom (čačkalica, drveni štapić).* Studentica na papiru demonstrira nanošenje voska u debelom sloju, miješanje crne tempere i tuša te premazivanje preko voska, a na već pripremljenom i osušenom papiru prikazuje struganje crta i ploha. Studentica s učenicima ponavlja slikarsku tehniku akvarel.

Motivacija:

Današnji sat sastojati će se od tri dijela te će svaki dio biti druga likovna tehnika. Kao motivaciju studentica učenike upoznaje s likovnim pojmovima kromatsko-akromatski kontrast i dominacija. Zatim učenike upoznaje s podvodnim svijetom koji će im biti motivacija za današnji rad koji stvaraju prema izmišljanju. *Znate li što znači pojam kontrast? Kontrast označava suprotnost odnosno različitost. Studentica prikazuje dvije fotografije koristeći se PowerPoint prezentacijom (prilog 1). Koja je razlika između ove dvije fotografije? Lijeva fotografija je u boji, a desna je crno-bijela. Studentica upoznaje učenike s kromatskim i akromatskim bojama. Kromatske boje dijele se na osnovne i izvedene boje. Koje su osnovne boje? Plava, žuta i crvena. Koje su izvedene boje? Izvedene boje dobivamo miješanjem osnovnih boja i one su ljubičasta, narančasta i zelena. Akromatske boje ili neboje su crna, siva i bijela. Nihov kontrast nazivamo kromatsko-akromatski kontrast. Studentica upoznaje učenike s likovnim pojmom dominacija. Jeste li čuli za pojam dominacija? Što mislite što on znači? Dominacija označava premoć, ono što se ističe prema ostalom. U likovnom jeziku dominantom nazivamo one element koji čini glavni sadržaj i vizualni centar pozornosti u kompoziciji. Ono što će danas biti dominantno u današnjem likovnom radu oslikati ćemo gratažom.* Studentica pomoću fotografija prikazuje učenicima morski svijet koje će služiti kao poticaj slikanju morskih životinja pomoću pastela. *Promotrite fotografiju. Kakve sve životinje vidite? Kojih su*

boja? Koje su veličine? Kako vam se čine? Što prvo uočavate? Imaju li što zajedničko? Po čemu se razlikuju? Zatim slijedi prikazivanje životinja iz velikih dubina, skrivenih i strašnih životinja koje će učenici prikazati gratažom. U dubokomorskoj fauni javljaju se neobični oblici, kakvih ne nalazimo među vrstama iz plitkih voda. Tako se osobito mnogi trpovi, glavonošci i ribe vrlo mnogo razlikuju oblicima od svojih rođaka iz obalnih voda. S druge strane u dubokomorskoj fauni susrećemo oblike, koji su neobično veliki ili upadljivo maleni. Kakvima vam se čine bića iz dubine s fotografija? Što im je zajedničko? Misliš li da su maleni ili veliki? Što prvo uočavaš? Kakve imaju oči? Kakve su im peraje? Što sve uočavaš na njima? Usporedi bića iz dubine s ribama plitkih voda, koje su njihove razlike? Što misliš zašto je to tako?

Najava zadatka:

Danas ćemo koristiti tri likovne tehnike. Pastelom ćemo naslikati morske životinje iz plitkih voda prema izmišljanju kromatskim bojama. Dominaciju ćemo prikazati ostavivši veliki oblik u svome radu, on će prikazivati veliku morsku dubinu, te koji ćemo premazati prozirnim voskom te nanijeti gornji pokrov crnu temperu i crni tuš te ćemo ga strugati kako bi prikazali neobično stvorenje iz dubine koje ćete izmisliti struganjem gornjeg pokrova. To će biti akromatski kontrast. Posljednje ćemo temperom pozadinu oslikati akvarelom, također kromatskim bojama.

Analiza i vrednovanje:

Pri završetku većine učenika, učenici ostavljaju svoje radove na ploču. Radovi se postavljaju u tri stupca i tri retka, stupci pod slovima A, B i C, a redovi brojevima 1, 2 i 3. Razgovor o radovima – studentica postavlja pitanja: *Koji su se radovi uspješno koristili tehnikom grataž? Koji radovi su uspješno prikazali kromatsko-akromatski kontrast? Na kojem radu možemo vidjeti najveće bogatstvo kromatskih boja? Čije biće iz dubine ti se čini najkreativnijim? Na kojim radovima najbolje uočavaš dominaciju? Što misliš zašto su bića prikazana na takav način?*

Plan ploče – učenički radovi

Prilog 1: PowerPoint prezentacija

<p>LIKOVNA KULTURA</p>	<p>Koja je razlika između ove dvije fotografije?</p>
<p>Kromatske boje</p> <ul style="list-style-type: none"> • KROMATSKÉ BOJE: dijelimo na osnovne i izvedene • OSNOVNE BOJE: crvena, plava i žuta • IZVEDENE BOJE: ljubičasta, narančasta i zelena 	<p>Akromatske boje</p> <ul style="list-style-type: none"> • AKROMATSKÉ BOJE: crna, bijela i siva
<p>DOMINACIJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dominacija znači veći prepoznatljivost, ono što se ističe prema ostalim. U slikovnom prikazu dominiraju najviše one elemente koji su najviše sadržaj i vizualni centar pozornosti u kompoziciji <p>Veća dominacija: velikim, suptilnom i osjetljivom</p>	
	

5.3. Analiza radova

Slika 4. Evelin, 1. razred

Objašnjenje rada: Evelin je prikazala svoj bicikl za mrava s dva kotača poput klasičnog bicikla, no s četiri pedale za četiri noge gdje objašnjava da mu prednji par nogu služi za upravljanje biciklom. Na biciklu se nalaze dvije košare. Evelin je prednju košaru namijenila za skupljanje voća, a košara straga služi za čuvanje otrova za koji je Evelin saznala da mravi drže u svojoj vrećici za otrov odnosno vrećici za mravlju kiselinu koja se nastavlja na trup mrava. Na upravljaču nalazi se jabuka koju je Evelin namijenila mravu ukoliko postane gladan, a iznad glave se nalazi spremnik za vodu ukoliko postane žedan. Spremnik se nalazi na zaštiti za kišu koja ujedno služi i kao padobran. Ispred košare za otrov nalazi se i toalet za mrava roze boje.

Evelin je u potpunosti ovladala tehnikom grataž gdje je dovoljnim pritiskom uljne pastele i dovoljno debelim nanosom mješavine tempere i tuša uspjela postići lako skidanje pokrova i time rad prikazala čistim linijama. Crtež je dobro smješten unutar formata. Bicikl je prikazan geometrijskom perspektivom. Prisutne su crte po toku, karakteru i značenju. Od crta prema značenju prevladavaju teksturne i strukturne crte koje su prikazane krivuljama te su pravilno raspoređene stvarajući ritam pravilnim ponavljanjem crta u objema košara i zaštiti za kišu koja seže od zadnje gume do prednje gume. Od crta prema toku prevladavaju krivulje pravilne i nepravilne gdje pravilne odaju točnost i preciznost. Pokušaji su i ravnih crta unutar kotača gdje su vidljiva dva različita načina crtanja crta u kotaču. Prednji kotač je prikazan na način da su crte povlačene od konturne crte koja predstavlja gumu kotača prema sredini poput polumjera, a na zadnjem kotaču je primijenjen drugačiji pristup odnosno crte su povlačene od jednog kraja gume do drugog, poput promjera, pokušavajući naći sredinu. Na isti način su prikazane pedale koje izgledaju kao da imaju svoj pogon prikazan u obliku kotača i prednji i zadnji pogon su prikazani na isti način kao kotači gume. Bicikl nema sjedalo ni na radu nije prikazan mrav. Kotači kao i sama anatomija bicikla prikazani su pomoću jedne crte, ne dajući tako biciklu debljinu i širinu. Većina bicikla prikazana je tankim crtama osim okvira bicikla odnosno rame koja je dobila debljinu kao i dodatak biciklu koji je Evelin objasnila da služi kao toalet mravu ima kombinaciju debelih i tankih crta. U košarama, zaštiti i kotačima prevladavaju kratke i tanke crte, kao i kod upravljača bicikla. Evelin je koristila dugine boje te se na dijelovima može vidjeti da je boje postavljala stvarajući komplementarni kontrast. Učenica je u potpunosti ispunila zadatak.

Slika 5. Martin, 1. razred

Objašnjenje rada: Iako je Martin htio da njegov bicikl ima šest kotača, Martinov bicikl ima pet kotača, tri velika i dva mala. Objasnjeno za šesti kotač jest da se kotač slomio. U podnožju

nalaze se četiri pedale za mravlje noge. Na biciklu postoji znak za taxi koji je Martin namijenio da bi se bicikl prepoznao za prijevoz drugih mrava. Sprijeda nalaze se luk i strijela koja ispaljuje otvor te ju mrav koristi za obranu. Također, sprijeda vidimo veliku oprugu koju je Martin nacrtao kako bi bicikl mogao preskakati zidove. Iza bicikla nalazi se raketa koja služi za ubrzanje bicikla, a na zadnjem kotaču nalazi se spremnik za mravlji otrov odnosno mravlju kiselinu. Preko cijelog bicikla proteže se zaštita za bicikl koju je Martin nacrtao kako drugi mravi ne bi mogli doći do bicikla.

Martin je u potpunosti ovladao tehnikom grataž. U radu su prisutne crte prema toku i prema karakteru. Od crta prema karakteru prisutne su i tanke i debele crte gdje se tanke crte mogu prepoznati unutar kotača i na zaštiti za staklo, dok je Martin debele crte dobivao nizanjem crta jedne pored druge tako stvarajući i plohe koje najviše možemo zamijetiti na gumama kotača, luku, stalku za oznaku „TAXI“ te blatobranima bicikla koje je Martin zamijetio te time prikazao debljinu i širinu bicikla i njegovih dodataka. Prisutne su i kratke crte u mravljinim nogama, malim kotačima i strijelji, a dugačke crte u zaštiti za bicikl, velikim kotačima i opruzi. Od crta prema toku, prevladavaju krivulje, a ravne crte mogu se primijetiti unutar guma koje predstavljaju žice. Martin konturne crte, koje su prevladavaju kod učenika njegove dobi, koristi samo kod znaka „TAXI“, a radom najviše prevladaju plohe koje je učenik strugao nizanjem crta jedne do druge. Možemo ih primijetiti kod mrava gdje je anatomiju mrava prikazao točno sa šest nogu, glavom i tri dijela tijela na koji se nastavlja spremnik za mravlju kiselinu i žalac. Martin nije nacrtao ticala mravu kao ni sjedalo za bicikl i upravljač. Plohe se, također, mogu zamijetiti na spremniku za otrov i raketi. Crtež je dobro smješten unutar formata. Učenik je slikao duginim bojama gdje na biciklu prevladava crvena boja, a na dodacima za bicikl prevladavaju zelena i plava boja. Učenik je u potpunosti ispunio zadatak.

Slika 6. Ilaria, 1. razred

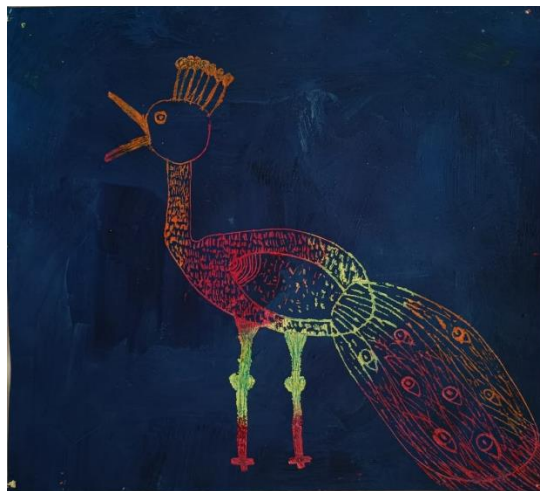
Objašnjenje rada: Preko cijelog bicikla Ilaria je nacrtala zaštitu za bicikl koja služi kao zaštita od kiše. Bicikl ima dva kotača te zadnji kotač ima blatobran koji je Ilaria nacrtala kako mrava ne bi prskalo blato tijekom vožnje. Na prednjem dijelu bicikla nalazi se košara za voće u kojoj se nalaze jabuke koje je mrav sakupio, a ispod košare nalazi se svijetlo. Na prednji kotač nastavlja se znak za taxi. Bicikl ima antene, odnosno ticala poput mrava kako bi mrav mogao komunicirati s drugim mravima. Pored sjedala nalaze se i krila koja je Ilarija nacrtala kako bi bicikl mogao i letjeti.

Ilaria je u potpunosti ovladala tehnikom grataž. Jedina je učenica koja je bicikl prikazala u drugoj poziciji, pomalo ukoso što možemo primijetiti zbog većeg prednjeg kotača i većeg prikaza upravljača i košare od zadnjeg dijela bicikla gdje je zadnji kotač nešto manji, kao i sjedalo, krila i pogon. Ilaria se, za razliku od Martina, cijelim radom koristila konturnim odnosno obrisnim crtama koje su sve jednake debljine. Konturne crte možemo vidjeti u cijeloj anatomiji bicikla, gumama, blatobranu i zaštiti za bicikl te jabukama. Prilikom crtanja košare, svijetla i blatobrana učenica se koristila strukturnim crtama. Također, Ilaria je dobro zamijetila pogon bicikla s lancem kao što je i dobro povezala sve dijelove bicikla gdje ni jedan dio ne „lebdi“ već je povezan i stvara cjelinu. Od crta prema toku vidljive su samo tanke crte koje su sve jednake debljine, osim sjedala koje je prikazala s nekoliko tankih crta. Dugačke crte vidljive su kod anatomije bicikla i zaštite i kratke crte koje su ujedno i strukturne crte. Bicikl je prikazan toplim bojama koje je učenica postavila u sredinu formata, a zbog oznake „TAXI“ vidljivo je da se koristila i hladnim bojama poput zelene i plave. Učenica je u potpunosti ispunila zadatak.

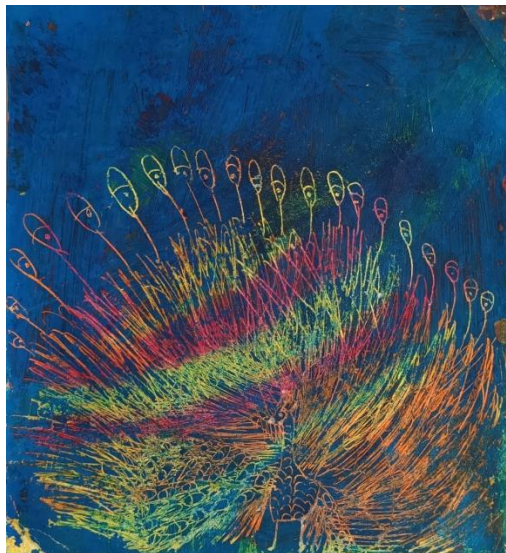
Slika 7. Tara, 2. razred

Tara je u potpunosti ovladala tehnikom grataž i dobro iskoristila njezine mogućnosti. Crtež je smješten u gornji dio formata ostavljajući tako prazan prostor u donjem dijelu papira. Pauna je prikazala sprijeda, raširenog perja. Trup je prikazala konturnom crtom unutar kojeg je smjestila mala krila prikazana dvjema zatvorenim crtama, dugi vrat na koji se nastavlja glava. Kljun je prikazala struganjem plohe, kao i oči gdje je ostavila dva kruga koje služe kao zjenice koje nije ostrugala. Na glavi se nalazi perjanica kojoj nije previše obraćala pažnju prikazujući je samo pomoću četiri ravne, kratke i tanke crte. Iznad glave nastavlja se trup odnosno rep iz kojeg izlazi njegovo raskošno perje. Paunovo perje prikazala je u slojevima, točnije šest slojeva gdje je svaki sloj razdvojila obrisnom crtom te ga ispunila teksturnim crtama u obliku kružića odnosno pravilnih krivulja. Kružiće je nizala većinom gusto, u prvim slojevima gusto, a posljednji sloj rjeđe. Većina kružića je slične veličine i oblika, ponegdje se pronalazi poneki veći kružić nepravilnog oblika ili manji koji je većinom pravilnog oblika. U nekim dijelovima perja Tara je strugala dijelove okolo kružića, a u nekim dijelovima repa strugala je i unutrašnjost kružića tako stvarajući plohe. Elizabeta je postigla ritam u paunovu perju. Za paunove noge koristila je jači pritisak štapićem za razliku od paunova tijela te je zadebljanje paunove noge prikazala konturnim zatvorenim crtama kroz koje se vidi nastavak noge pomoću jedne deblje crte. Učenica se koristila toplim bojama gdje je vidljivo i miješanje boja te dobivanje crveno narančaste, narančasto žute i žuto narančaste boje. Za gornji pokrov koristila je vrlo tamno plavu čime tople boje dolaze do izražaja. Učenica je u potpunosti ispunila zadatak.

Slika 8. Elizabeta, 2. razred

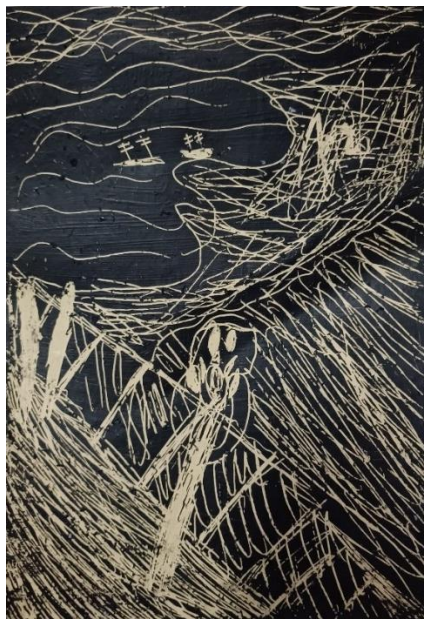
Elizabeta pauna prikazuje iz profila spuštenoga repa i skupljenog perja. Uz Elizabetu samo je još jedna učenica na taj način prikazala pauna. Paun je dobro smješten unutar formata. Glava je prikazana konturnom crtom, pravilnom crtom unutra koje se nalazi jedno paunovo oko prikazano debljom konturnom crtom i debljom točkom koja predstavlja zjenicu. Iznad glave nastavlja se perjanica koja je također prikazana debljim crtama na koje se nastavljaju kružići koje je Elizabeta ispunila strugajući plohu. Na glavi se nalazi i kljun koji je otvoren kao da je paun u kriku te je prikazan sa dvije debele crte. Na glavu nastavlja se dugi paunov vrat. Paunovo je tijelo, poput glave, također prikazano konturnom odnosno obrisnom crtom kao i paunovo krilo i perje. Tijelo je ispunjeno gusto nanizanim kratkim, debljim i tankim crtama odnosno strukturnim crtama. Elizabeta je krilo odvojila od tijela konturnom crtom te su strukturne crte rjeđe raspoređene unutar krila kao i krivulje koje označavaju početak krila. U repu vidljiva je i konturna crta tijela. U repu je prepoznatljiv ritam točnije izmjena pravilnih i nepravilnih krivulja. Van konturne crte repa izlaze krivulje. Elizabeta je paunove noge prikazala strugajući plohe gdje je mijenjala debljinu plohe točno prikazujući anatomiju paunove noge kao i zadebljanje u zglobu. Učenica je kao prvi sloj postavila tople boje koje nije miješala već nizala jednu pored druge, a miješanjem žute pastele i plave tempere dobila je zelenu boju koja je vidljiva u paunovim nogama i zadnjem dijelu tijela.

Slika 9. Vito, 2. razred

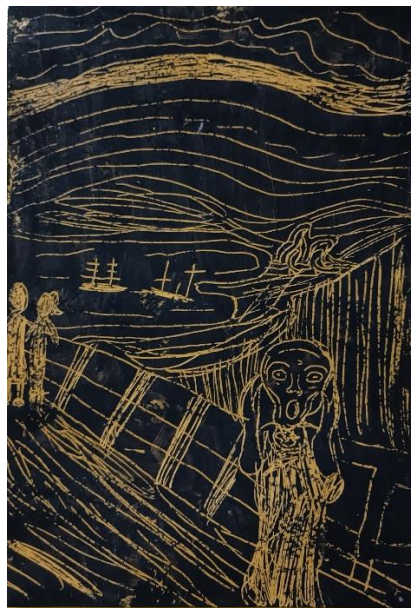
Vito je pauna smjestio u donjem dijelu formata koristeći tako obrub papira kao tlo na kojem paun stoji. Paunovo tijelo u usporedbi sa perjem repa zauzima malen prostor. Rep dominira na

učenikom radu. Tijelo je prikazano u laganom profilu s glavom postavljenom u stranu. Tijelo je nacrtano obrisnom crtom te ispunjeno teksturnim odnosno strukturnim crtama. Izostavljen je prikaz krila. Glavu je također odvojio konturnom crtom te je oko prikazao ostružeći točku i funkcionalnim crtama koje predstavlja plohu koja je kljun. Na glavi je vidljiv i prikaz perjanice koji se gubi prilikom struganja paunova perja. Laganim proširenjem paunova trupa prikazan je i paunov rep. Na trup nastavljaju se noge koje su prikazane sa dvije kratke deblje crte. Vidljivo je kako je Vito započeo prikaz perja elipsama koje podsjećaju na oko i koje okružuju nepravilne duge i kratke crte. Taj ritam vidljiv je u donjem lijevom i desnom prikazu perja, a zatim se čini kao da Vito odustaje od takvog prikaza i preuzima drukčiji pristup struganja slobodnih krivulja koje često mijenjaju smjer kretanja. Učenik crta različitim crtama i po toku i po karakteru. Time postiže živost cijele kompozicije, likovno – optičko kretanje i nemir te postiže nepravilan ritam. Na vrhu paunova perja učenik ponovno odlučuje prikazati elipse koje je u analizi paunova perja zamijetio te time postiže izmjenu jednakih elemenata odnosno pravilan ritam. Te elemente prikazuje zatvorenim crtama i pravilnim krivuljama jednake debljine, ali različitih veličina. Zbog gustog nizanja crta prilikom struganja gornjeg pokrova vidljivo je nanošenje sloja pastela koji je nanošen pravilno polukružno te dodatno pridonosi zanimljivom izgledu djela. Korištene su sve tople boje koje se miješaju na prijelazima s boje na boju. Učenik je ispunio zadatak.

Slika 10. Adrian, 3. razred

Adrian prikazuje Krik kompozicijski preteći reprodukciju litografija Krika iz 1859. Figura se nalazi u donjem dijelu formata u sredini, dvije figure u daljini nalaze se na sredini formata uz lijevi rub papira, a gornji dio formata zauzima prikaz mora, neba i grada u daljini. Na djelu dominantna je figura na kojoj je vidljiv izraz lica koji je Adrian prikazao kao vrlo uplašen i uznemiren. Dominaciju figure učenik je postigao konturnom crtom glave koju ostavlja praznu odnosno bez teksturnih i strukturnih crta i time još više naglašava figurin izraz lica struganjem ploha koje prikazuju oči te nizanjem crta koje predstavljaju otvorena usta i ruke kojima se figura prima za glavu. Dominaciju također postiže gustim nizanjem crta kako bi prikazao tijelo figure. Pravilnom izmjenom debelih i tankih crta prikazuje ogradu mosta čije praznine ispunjava pravilnim krivuljama. Prikaz dviju figura u daljini postiže snažnim struganjem ploha koje odaju dojam sjene. Površinu mosta prikazuje najgušće nanizanim dijagonalnim ravnim crtama. Dijagonalnim crtama odvaja most od grada u daljini koje su na reprodukciji prikazane okomitim crtama. Grad u daljini prikazuje vrlo nemirnim slobodnim krivuljama koje često mijenjanju pravac kretanja te stvaraju čvorišta. Taj dio kompozicije odaje najveći nemir. More odvaja najrjeđe nanizanim dugačkim, kontinuiranim crtama. Na moru prikazuje dva broda. Tima stvara kontrast gornjeg i donjeg dijela kompozicije – tamnijeg i mirnijeg nasuprot svjetlijem i nemirnim. Nebo prikazuje dugačkim, neoštrim, kontinuiranim valovitim crtama. Učenik ne izostavlja ni jedan element i u potpunosti ispunjava zadatak.

Slika 11. Loreta, 3. razred

Za razliku od Adrianovog rada, Loretin rad odiše kontrolirani potezima štapićem, pravilnim ritmom i mnoštvom detalja. U cijelom radu vidljiva je elaboracija. Figura se nalazi u donjem dijelu kompozicije pomaknuta udesno, figure u daljini nalaze se u sredini formata uz lijevi rub papira. Većina gornjeg dijela formata zauzima prikaz neba kao i kod reprodukcije te je u sredini prikazano more i grad u daljini. Prilikom prikaza figure Loreta je koristila crte prema značenju. Figurinu glavu prikazala je obrisnom crtom prikazujući tankim crtama detalje na figurinu licu poput bora, obrva, očiju i usta. Prikazane su bore na svim dijelovima lica kao i na reprodukciji gdje je vidljivo da Loreta zamjećuje sve detalje poput nosnica i sjene unutar otvorenih usta. Ruke koje se drže za glavu prikazane su valovitim obrisnim crtama gdje odaju dojam gibanja. Figurino tijelo prikazano je teksturnim crtama odnosno nizanjem tankih i debelih ravnih crta i krivulja. Ograda mosta možda je jedini dio cijelog djela kojemu Loreta daje najmanje pažnje crtajući je nizanjem tankih, ravnih, dugih, vodoravnih crta te nizanjem nekoliko kratkih, ravnih okomitih crta. Praznine između ograde ostavlja neispunjene. Površina mosta prikazana je nekontinuiranim, isprekidanim, oštrim crtama nepravilnog rasporeda. Za prikaz dviju figura na mostu Loreta koristi teksturne crte te oslikava mušku i žensku figuru koja se razlikuju prema prikazu kose. Loreta odvaja grad od mosta kontinuiranim ravnim crtama koje postavlja okomito kao i na reprodukciji. Grad prikazuje zanimljivim ritmom nižući zaobljene otvorene crte koje oblikuju grad. More prikazuje otvorenim zakrivljenim, neoštrim crtama nizanem vrlo rijetko. U najtamnijem dijelu kompozicije prikazana su dva broda gdje je ponovno vidljiva elaboracija jer su prikazani na dva različita načina te je jedan veći, drugi manji i prate izgled reprodukcije. Loreta nebo prikazuje u nekoliko slojeva koji su odvojeni različitom gustoćom crta te je najveća gustoća na cijeloj kompoziciji vidljiva u jednom sloju prikaza neba. Učenica u potpunosti ovladala tehnikom grataž i ispunila zadatak.

Slika 12. Tadej, 3. razred

Tadej smješta figuru u sredinu donjeg dijela formata te je prikazuje konturnom crtom. Jedini je učenik koji figuri crta vrat. Oči također prikazuje konturnom crtom iznad kojih se nalaze obrve i jedna bora. Usta zauzimaju najveću površinu lica također prikazana konturnom zatvorenim crtom. Tadej prikazuje ruke s prstima koje izlaze iz trupa figure i drže se za glavu. Za prikaz mosta koristi krivulje i izlomljene crte koje služe kao teksturne crte, a ogradu prikazuje obrisnom crtom koju gusto ispunjava ravnim crtama u vodoravnim i okomitim smjerovima stvarajući tako strukturne crte. Grad i most odvaja s nekoliko krivulja u kojima crta nekoliko kratkih ravnih crta koje nalikuju na još jednu ogradu. Prostor između grada i ograde mosta ispunjava različitim crtama prema toku i karakteru: ravnim dugačkim crtama, pravilnim i nepravilnim krivuljama, izlomljenim crtama, krivuljama koje nalikuju na opruge. Grad prikazuje pomoću šablonskog prikaza kuće na koji se nastavlja izlomljena zatvorena crta koja odaje dojam grada. Sve je to okruženo jednom otvorenom crtom koja ih odvaja od ostatka kompozicije. U moru također vidimo bogatstvo crta u kojem prevladavaju pravilne krivulje i par otvorenih neoštarih crta. Na nebu Tadej prikazuje kišni oblak koji nije na reprodukciji strukturnim crtama, pored njemu lijeve strane još jedan mali oblak, a s desna sunce konturnom crtom. Tadej izostavlja prikaz figura na mostu u daljini.

Slika 13. Vili, 3. razred

Kao što to obično biva u tehnici akvarelom, Tadejeva slika naslikana akvarelom vrlo je fluidna i nije pretjerano precizna. Učenik dvorac prikazuje preko cijelog formata za slikanje akvarelom, što znači da mu ne vidimo početak i kraj. Prikazuje tri kule gdje je kula u sredini najuža i ima tri prozora, a kule sa svake s desna i s lijeva prikazane su šire s dva šira i veća prozora. Na vrhu kula nalaze se zidovi sa šupljinama za koje je Tadej dobio inspiraciju prilikom analize dvorca Warwick. Cijeli dvorac obavijen je bršljanom, a u sredini nalaze se velika vrata. Na djelu prevladavaju i tamniji i svjetliji tonovi koje je Tadej prikazivao dodavajući više ili manje vode. Jarkost boje vidljiva je u bršljanu kojeg je od svih učenika Tadej naslikao. Bršljan se nije spominjao tijekom motivacije što znači da jest prikaz bršljana Tadejeva ideja. Bršljan je prikazan s jarkom smeđom i zelenom bojom koje nije miješao. Jarke boje s malo vode vidljive su i u nekoliko prozora plave boje. Svjetliji odnosno zagasitiji tonovi vidljivi su u dijelovima dvorca, vratima i nebu koje služi kao pozadina. Na vratima tadej je dodao teksturu koju je naslikao točkanjem kistom. Siva boja dvorca i smeđa boja vrata na dijelovima se preklapaju i daju dojam konturne crtom uokolo vrata. Pozadinu Tadej prikazuje svjetlijim i tamnijim tonovima plave boje koje se miješaju sa sivom. Učenik gratažom prikazuje trnovitu šumu uokolo dvorca. U donjem dijelu formata Tadej koristi jači pritisak tako dobivajući deblje crte iz kojih plohama prikazuje listove i trnove. Donji dio formata ispunjen je gušće slobodnim krivuljama koje se kreću u različitim smjerovima, križaju se i stvaraju čvorišta. U donjem desnom kutu Tadej mijenja način prikaza trnja i grana gdje slobodnije crta krivulje. Vidljiva je i brzina povlačenja prema vrlo tankim crtama koje izbljeđuju. Kratkim crtama prikazuje trnje i manje grane koje također povlači u brzini i slobodno. Iz tog razloga gornji dio kompozicije doima se kao rjeđe nanizane crte. U gornjem lijevom kutu najmanje je crta, a ove koje su prikazane nisu u potpunosti uspjele što bi značilo da je u tome dijelu Tadej najmanje pritisnuo vosak. Gratažom je prikazan nemir i nepravilni ritam.

Slika 14. Matija, 3. razred

Matija je prikaz dvorca smjestio u sredinu formata te ga od grataža odvojio oštrim crtama i kutovima. Dvorac je prikazao nalik šablonskog prikaza kuće s dvama plavim prozorima s rešetkama i velikim smeđim oblim vratima. Krov je prikazao poput trokuta roza boje koji je prekrrio dodavajući mu plohe koje nalikuju na kule dvorca. Kula sprijeda plave je boje iz koje se šire tri manje kule narančasto smeđe boje. S lijeva prikazuje kulu isprano crvene boje, a u pozadini krova nalaze se dvije kule jarko narančaste boje, jedna oblika trokuta, a druga nalikuje na dimnjak. Uokolo dvorca akvarelom je oslikano zelenom bojom koja daje dojam pozadine poput livade ili šume. Dvorac je prikazan zagasito žutom bojom na koju je Matija gradio oblike jarkih boja poput narančaste, žuto zelene i tamno plave boje. Iako je korišteno mnogo boja, sve izgleda kao jedna cjelina gdje prevladavaju tople boje, a hladnim bojama prikazani su detalji poput prozora i kule. Prevladavaju jarke boje, a zagasitost je vidljiva u krovu dvorca i samoj boji dvorca. Većina boja se razlijeva i miješa jedna s drugom. Gratažom prikazana je šuma koja okružuje dvorac. Biljke koje nalikuju na koprivu i kupinu Matija je prikazao vertikalnom perspektivom odnosno oblici se okomito nižu jedan na drugi. Za prikaz biljaka koje se nalaze u vanjskom dijelu formata koristio je debele crte koje je dobivaju nižući crte jednu pored druge. Na taj način crta i listove i manje grančice gdje se vidi jaki pritisak štapića i brzina kojom je crtano. Uokolo dvorca Matija je koristio slabiji i jači pritisak štapića. Jaki pritisak štapića koristio je u gornjem i desnom dijelu kompozicije, a slabiji u donjem i lijevom dijelu kompozicije. Crte su prikazane kao slobodne krivulje gdje slobodno mijenjaju smjer kretanja, križaju se, izvijaju naprijed i natrag, lome i stvaraju čvorišta. Time je Matija prikazao trnovitu šumu uokolo dvorca.

Slika 15. Bruna, 3. razred

Za razliku od Vilijevo i Matijinog rada, Brunin rad vrlo je precizan, prozračan i bogat mnoštvom detalja. Bruna je dvorac prikazala iz profila i to obrnutom perspektivom tako što je kulu koja je udaljenija prikazala većom kao i zid dvorca koji se širi u daljinu. Brunin dvorac žute je boje s dva crvena prozora s rešetkama te se na sredini nalaze zelena vrata s rešetkama i užem koje vrata povezuje s mostom. Sa svake strane nalazi se crvena kula šiljastog vrha s tri plava prozora. Na kule nastavlja se ljubičasti dio dvorca s ogradom koju možemo vidjeti s obje strane kule. Na ljubičasti dio dvorca nastavlja se još jedna crvena kula bez krova i prozora. Iz razloga što je dvorac prikazan sa strane i obrnutom perspektivom vidljiva je druga strana dvorca koja je prikazana svjetlijim tonovima plave, zelene i žute boje na kojima je vidljiva ograda. U lijevom gornjem kutu naslikana je široka ljubičasta ploha koja nalikuje na još jedan dio dvorca s druge stran. Okolina dvorca nije prikazana obrnutom perspektivom nego vertikalnom perspektivom no ipak se na mjestima razlikuje drveće koje je manje u daljini i koje je veće bliže dvorcu. Dvorac okružuje rijeka preko koje se prelazi spuštanjem vrata na koji se nastavlja drveni most s oblom ogradom. Dvorac je prikazan na sivoj površini koja se može protumačiti poput betona ili pijeska, a preko rijeke tlo je prikazano smeđom bojom. Vidljivi su Brunini pokreti kistom gdje je prednji dio dvorca gradila nizanjem okomitih crta kistom jedne do druge stvarajući tako zanimljivu teksturu. Ostatak dvorca izgleda kao da je prikazala vodoravnim nizanjem ploha gdje je vidljivo miješanje boja. Vrata su također prikazana miješanjem plave i zelene boje i tankim potezima kistom prikazane su rešetke vrata. Gratažom je Bruna prikazala trnovitu okolinu dvorca pravilnim ritmom. Izmjenim debljih i tanjih crta koje idu u sličnim smjerovima i otvorenim crtama kojima je crtala ruže u obliku zvrka stvara pravilnu izmjenu elemenata. Ruže crta kao otvorene cvjetove i pupoljke, a grane prikazuje kao tanke duge i kratke crte ili nizanjem crta postiže debele crte. Struganjem ploha prikazuje listove i trnove. Vidljivo

je prevaljivanje oblika u gratažu gdje Bruna okreće papir i crta oblike s ruba papira prema unutrašnjosti gdje svaka biljka ima svoje tlo.

Slika 16. Sara, 4. razred

Sara pastelom oslikava pet riba, jednu kornjaču i jednu meduzu. Prilikom slikanja pastelom koristila je slabiji pritisak koji je vidljiv u slabijem intenzitetu boje. Riba s lijeve strane pogledom su okrenute udesno, a ribe s desne strane gledaju ulijevo. Za prikaz riba vidljiva je tanka konturna crta kojom si je Sara pomogla iako se radi o slikarskoj tehnici. Gotovo svaka riba je pomalo drugačija gdje se najviše razlikuje riba u donjem lijevom dijelu formata koja najviše nalikuje na pravu ribu dok su ostale prikazane pomalo šablonski, najviše riba s desne strane u sredini koja nema peraje i glava joj je odvojena konturnom crtom od tijela. Ostalim ribama Sara nije na taj način odvajala glavu od tijela već je različitim bojama prikazivala teksturu ribe i njezine dijelove kao na primjer na gornjoj lijevoj ribi gdje je rep prikazan crvene boje na koju se nastavlja narančasta, a zatim iz narančaste žuto tijelo i glava s plavim prugama. Većima riba slikana je toplim bojama kao i meduza koja je naslikana crvenom i narančastom bojom. Najmanja riba s desna slikana je plavom, zelenom i ljubičastom bojom odnosno hladnim bojama. Kornjača je prikazana iz ptičje perspektive oslikana miješanjem zelene i žute paste. Morsku dubinu odnosno grataž od akvarela odvojila je pravi linijom unutar kojeg u sredini smješta čudovište iz dubine. Sara je prvo čudovište naslikala ne iskoristivši cijeli format grataža

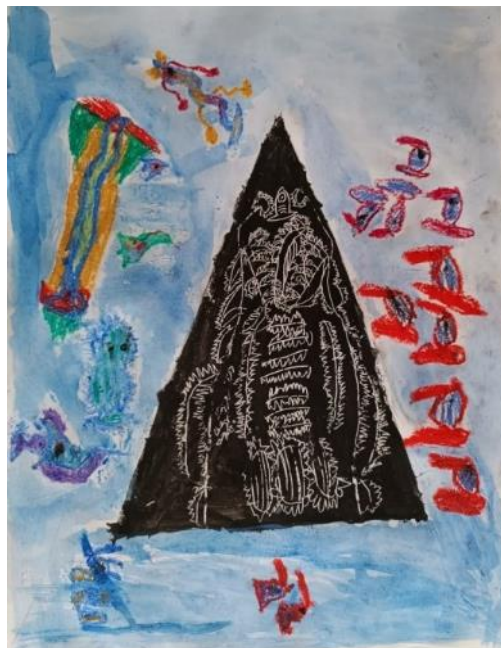
pa je odlučila čudovište iskoristiti kao teksturu svog novog čudovišta koje dobro smješta u format. Iz tog razloga u sredini tijela čudovišta moguće je vidjeti glavu poput one što je nacrtala koju je vješto sakrila dodavajući strukturne crte u tijelo čudovišta. Glava je prikazana sa strane gdje odaje dojam uvijanja tijela i glave ribe i pogled ribe u lijevo. Na glavi se nalaze dva oka prikazana struganjem ploha od kojeg je veće bliže oko. Usta su prikazana dvjema konturnim crtama preko cijele glave čudovišta unutar kojih se nalaze oštri zubi nepravilno raspoređeni. Peraje čudovišta prikazala je dugačkim crtama koje izgledaju kao da lebde koje je završila laganim proširenjem. Ribu je ispunila pravilnim krivuljama koje imaju isti smjer kretanja. Rep je prikazala konturnom crtom koju u ispunjava gustim struganjem crta. Konturna crta ribe ispunjena je kratkim debljim crtama koje nalikuju na dlačice. Naposljetku akvarelom slika pozadinu koja predstavlja more koristeći se različitim tonovima i nijansama plave. Na vrhu nalazi se najsvjetlija plava koju postiže dodavanjem više vode. Na dnu Sara slika drugom nijansom plave, odnosno tamno plavom kojom prikazuje najdublji dio morskog dna. U donjem desnom kutu akvarelom oslikava i mali koralj ljubičaste boje.

Slika 17. Maša, 4. razred

Maša slikarskoj tehnici pastel pristupa više crtački gdje svaku ribu prikazuje prvo konturnom crtom te ju zatim ispunjava crtama i točkama, ponegdje plohami. Učenica koristi lagani pritisak paste i time dobiva svjetlije tonove. Konturnim crtama pokušava dobiti veću preciznost kod vrlo neprecizne slikarske tehnike pastela. Maša slika četiri ribe pastelom, jednu meduzu

pastelom, a drugu akvarelom te kornjaču i ražu pastelom. Sve ribe gledaju u istom smjeru i prikazane su iz profila osim ribe u donjem lijevom kutu koja je lagano nagnuta prema dolje. Također, to je jedina riba kojoj Maša usta ne prikazuje šablonski nego realistično kao i oko koje jedino dobiva zjenicu umjesto obične crne točke. Jedina riba koja ima peraje jest riba u gornjem lijevom kutu s crvenim i žutim točkama. Raža je prikazana iz žablje perspektive šarenih boja te ima šablonski izraz lica, osmijeh s očima. Kornjača je naslikana u profilu svijetlo zelene i tamno zelene boje s jednim okom. Meduza naslikana pastelom također dobiva par očiju pri vrhu glave dok meduza oslikana akvarelom ne dobiva. Na dnu formata naslikano je 5 morskih zvijezda akvarelom. Sve su različitih veličina, ali istih pozicija. Maša čudovište iz dubine prikazuje elipsastog oblika sa šiljastim repom koje smešta u nepravilni oblik neoštih rubova. Čudovište je ispunjeno strukturnim crtama koje učenice odvaja konturnim crtama u različite dijelove ribe u kojima se ponavljaju elementi. Time je rad bogat crtama po toku i karakteru. Čudovište ima 9 dijelova: krivulje s istruganim plohamama, krugovi ispunjeni tankim strukturnim crtama i manjim kružićima, debele dugačke crte, izlomljene crte, gusto nanizane tanke krivulje, rjeđe nanizane tanke krivulje, ravne tanke dugačke i kratke crte, ravne crte koje tvore oblik pravokutnika i ponavljaju se i u donjem dijelu tijela kosti. Unutar tijela nalazi se veliko oko s malom zjenicom. Na glavu nastavlja se oštri oblik koji nalikuje na peraju ili zub. Na glavi nalazi se svjetiljka, a pored nje peraja ispunjena ravnim strukturnim crtama. Akvarelom je obojana pozadina gdje se vide različiti nanosi boje s više i manje vode.

Slika 16. Max, 4. razred

Max slikarsku tehniku pastel koristi za ekspresivni i snažni koloristički izraz. Pastelom radi s jakim pritiskom što ostavlja jaki intenzitet boje. Pastelom prikazuje bića iz plitkih voda koje je nalikuju na ribe koje poznaje niti na šablonske prikaze riba. Ribe su različite po veličini, obliku, smjeru kretanja i boji. Neke od riba imaju po jedno oko prikazano crnim pastelom, jedna riba prikazana je s dva oka. Na lijevoj strani formata dominantna je velika šarena riba, a s desne strane dominira jato plavo-crvenih riba stvarajući tako toplo-hladni kontrast. Lijeva i desna strana su asimetrične što daje dojam dinamičnosti i pokreta. U sredini formata u obliku trokuta Max je prikazao morskú dubinu s čudovištem pomoću grataža. Oštri rubovi trokuta odaju dojam opasnosti čudovišta. Max čudovište gradi teksturnim crtama koje su većinom kombinacija izlomljenih i ravnih crta. Sve crte jednake su debljine. Čudovište zauzima gotovo cijeli format trokuta. Pri vrhu konturnom je crtom nacrtao oblik unutar kojeg se nalazi oko. Čudovište je simetrično. S lijeve i desne strane protežu se duge peraje u nekoliko dijelova koji se razlikuju po debljini peraje. Trup je prikazan nizanjem ravnih i izlomljenih crta na koje se nastavljaju tri elipse okružene slobodnim krivuljama i ispunjene ravnim crtama. U čudovištu je ostvaren ritam zbog ponavljanja elemenata. Pozadinu Max ispunjava akvarelom gdje se vide različiti nanosi iste plave boje ovisno o količini vode. Učenik u potpunosti ispunjava zadatak.

6. ZAKLJUČAK

Likovna tehnika grataž vrlo je malo istražena te se u školama izvodi većinom uvijek na isti način. Iako u Odluci o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole nije predložena likovna tehnika grataž, u radu s učenicima 1. – 4. razreda uočljivo je kako upravo ta tehnika razvija sposobnosti percipiranja, motorike i kreativnog mišljenja kao i ostvarivanju odgojnih zadataka. Učenici su u svojim radovima pokazali sposobnosti likovnog izražavanja i kreativnog mišljenja: redefinicije, osjetljivost za probleme, fluentnost, originalnost, elaboraciju te fleksibilnost (Grgurić i Jakubin 1996, prema Guilford 1967). Temeljni likovni pojmovi s kojima se učenici upoznaju prilikom izvođenja tehnike su točka, crte prema toku, karatkeru i značenju i ploha. Rad s tehnikom uči ih slušanju i praćenju uputa i strpljenju. Učenici razvijaju svoje osobne potencijale i kreativno mišljenje. Ovu likovnu tehniku moguće je kombinirati s jednom ili više likovnih tehnika. Za izvedbu sata potrebno je dva školska sata zbog zahtjevnosti tehnike što obično odbija učitelje zbog nedostatka vremena, no kompetentan učitelj koji poznaje teoriju likovne umjetnosti i metodiku, vrlo lako može izvesti ovu likovnu tehniku. Učitelji su oni koji imaju važnu ulogu u likovnom izražavanju djeteta. Upravo su učitelji oni koji učenike upoznaju s različitim tehnikama, kombiniranjem tehnika i materijalima za rad. Promatranjem učeničkih radova vidi se zainteresiranost učenika za novu likovnu tehniku, stoga je važno da učitelji upoznaju djecu s što više tehnika te imaju slobodan pristup prema istima.

7. LITERATURA

- Altmann, L. (2006) Leksikon slikarstva i grafike. Zagreb. Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- Damjanov, J. (1991) Vizualni jezik i likovna umjetnost. Zagreb. Školska knjiga.
- Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje. Zagreb. Educa.
- Guilford, J.P. (1967) The nature of human intelligence. New York. Mc Graw-Hill.
- Horvat, V. (2020) Crte po značenju, grataž, ploha: Cvijet (grataž). Hrvatski obrazovni portal za učitelje razredne nastave. <https://zbornica.hr/zbirka/likovna-kultura/cvijet-grataz> (prisupljeno 24.5.2024.)
- Ivurek, M., Kovačević, M. (2006) Mladen Veža: monografija. Zagreb. Biblioteka Ina.
- Jakubin, M. (1989) Osnove likovnog jezika i likovne tehnike, priručnik za likovnu kulturu. Zagreb: Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Jakubin, M. (1999) Likovni jezik i likovne tehnike – temeljni pojmovi. Zagreb. Educa.
- Lucman, M. (2023) Likovne tehnike koje su pogodne za rad s djecom. Petrinja. Završni rad.
- Meglić, V. (2006) Vladimir Meglić - Enes quien. Zagreb. Art magazin Kontura.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2019). Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (pristupljeno: 23.4.2024.)
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2019). Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html (pristupljeno 23.4.2024.)
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2019). Kurikulum međupredmetne teme Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (pristupljeno 23.4.2024.)
- Petrač, L. (2015) Dijete i likovno umjetničko djelo, metodički pristupi likovno-umjetničkom djelu s djecom vrtičke i školske dobi. Zagreb. Alfa d.d.
- Šošić, M. (2019) Likovna kultura i likovne tehnike, sveučilišni udžbenik za 1. godinu integriranog preddiplomskog i diplomskog Učiteljskog studija. Osijek. Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. Zebra.

Šparavec, J. (2018). Drvo ili mjesec - likovni odgoj za najmlađe. Lekenik. Ostvarenje.

Tate Britain <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/g/grattage> (pristupljeno 23.5.2024)

Vuksan, A. (1990) Slikarske tehnike. Zagreb. Obrazovni centar za primijenjenu umjetnost i dizajn. Zagreb.

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mogega rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

_____ (vlastoručni potpis studenta)